

JAK INFORMOWAĆ W POSTĘPOWANIU KARNYM?

*Polskie prawo i praktyka
a standardy europejskie*

**RAPORT W ZAKRESIE WDROŻENIA
DYREKTYWY PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO
I RADY 2012/13/UE Z DNIA 22 MAJA 2012 R.
W SPRAWIE PRAWA DO INFORMACJI
W POSTĘPOWANIU KARNYM**

PAŃSTWO CZŁONKOWSKIE: **POLSKA**

BADANIE REALIZOWANE W PAŃSTWIE CZŁONKOWSKIM PRZEZ:

**HR HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA**

PROJEKT WSPÓŁFINANSOWANY PRZEZ:

Criminal Justice Programme
realizowany przez Komisję
Europejską.

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

WARSZAWA, STYCZEŃ 2016.

REDAKCJA:

Michał Kopczyński – prawnik w Programie Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz Szkoły Prawa Niemieckiego zorganizowanej przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z Wydziałem Nauki o Państwie i Prawie Uniwersytetu Bonn. Stypendysta programu Erasmus+ na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Sztokholmie.

Katarzyna Wiśniewska – adwokat, koordynatorka Programu Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, stypendystka programu Erasmus na Hanze Univeristy Groningen, doktorantka w Katedrze Prawa Karnego UJ, kierownik projektu realizowanego w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki, autorka i współautorka licznych publikacji z zakresu prawa karnego, prawa karnego wykonawczego i praw człowieka.

KONSULTACJA NAUKOWA:

Dr Piotr Kładoczny – Sekretarz Zarządu oraz szef działu prawnego Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, w ramach którego nadzoruje działalność programów prawnych i interwencyjnych, docent w Instytucie Prawa Karnego Uniwersytetu Warszawskiego, autor i współautor kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa karnego, postępowania karnego, prawa karnego wykonawczego, praw człowieka oraz polityki narkotykowej, prelegent wielu konferencji i seminarium eksperckich.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: „HFPC”) jest utworzoną w 1989 r. przez członków Komitetu Helsińskiego w Polsce organizacją pozarządową, której misją jest rozwijanie standardów i kultury praw człowieka w Polsce i poza jej granicami. Od 2007 r. HFPC ma status konsultacyjny przy Radzie Społeczno-Gospodarczej ONZ (ECO-SOC). HFPC promuje rozwój praw człowieka poprzez działania edukacyjne, programy prawne (np. funkcjonowanie Programu Spraw Precedensowych, Programu pomocy prawnej dla uchodźców i migrantów, Monitoringu procesu legislacyjnego w obszarze wymiaru sprawiedliwości), a także współuczestnictwo w opracowywaniu międzynarodowych projektów badawczych (np. raportów zleconych przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej).

Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

■ SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	10
I. INFORMACJE WSTĘPNE	11
1. Dyrektywa o prawie do informacji kolejnym krokiem do wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych	11
2. Założenia realizowanego projektu badawczego	11
3. Metodologia	12
4. Metodologia badań realizowanych w Polsce	14
4.1. Pierwszy etap badań	14
4.2. Drugi etap badań	14
4.3. Trzeci etap badań	14
II. KONTEKST PRAWNY	16
1. Polski model postępowania karnego	16
2. Ochrona praw podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym	18
3. Podmioty odpowiedzialne za wdrożenie Dyrektywy	19
4. Wdrożenie dyrektywy do polskiego porządku prawnego	19
4.1. Stan wdrożenia Dyrektywy na dzień 2 czerwca 2014 r. i w następnych miesiącach	19
4.2. Stan wdrożenia Dyrektywy na dzień 1 lipca 2015 r.	21
4.3. Wnioski	22
III. IMPLEMENTACJA DYREKTYWY	23
1. Standard nr 1: Transpozycja	23
1.1. Akty prawne wdrażające postanowienia Dyrektywy	23
2. Standard nr 2: Szkolenia	25
2.1. Szkolenia w zakresie celów wynikających z Dyrektywy	25
3. Standard nr 3: Prawo do informacji o uprawnieniach w ramach postępowań karnych	28
3.1. Pouczenia dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym ...	28
3.2. Redakcja informacji o prawach podejrzanych i oskarżonych	37
4. Standard nr 4: Prawo do informacji o charakterze zarzutu (oskarżenia) ..	45
4.1. Informacja o charakterze zarzutów lub oskarżenia	45
4.2. Informacja o powodach zatrzymania lub tymczasowego aresztowania ...	50

5. Standard nr 5: Udostępnianie pouczenia o prawach podejrzanym i oskarżonym, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani.	52
5.1. Pisemne pouczenie o prawach w związku z zatrzymaniem lub tymczasowym aresztowaniem	53
5.2. Moment pouczenia zatrzymanego i tymczasowo aresztowanego oraz sposób redakcji informacji o prawach	55
5.3. Katalog praw zamieszczonych w pouczeniu	61
6. Standard nr 6: Udostępnianie pouczenia o prawach w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania.	65
6.1. Pisemne pouczenie o prawach w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania	65
6.2. Moment przekazania pouczenia i sposób jego redakcji	68
7. Standard nr 7: Prawo dostępu do materiałów sprawy.	71
7.1. Dostęp do dokumentów niezbędnych do zakwestionowania legalności zatrzymania lub tymczasowego aresztowania	71
7.2. Dostęp do całości materiału dowodowego	77
7.3. Możliwość odmowy udostępnienia materiałów dowodowych	79
8. Standard nr 8: Środki odwoławcze	81
IV. REKOMENDACJE	85

STANDARDY	WSKAŹNIK	OCENA PRAWNEJ TRANSPOZYCJI	OCENA WDROŻENIA W PRAKTYCE	OGÓLNY WYNIK (%)
Standard nr 1: Transpozycja	Wskaźnik 1.1: Rzeczpospolita Polska wprowadziła ustawy, rozporządzenia oraz akty o charakterze wewnętrznym w celu realizacji postanowień Dyrektywy.	2	2	100%
Standard nr 2: Szkolenia	Wskaźnik 2.1: Sędziowie, prokuratorzy, funkcjonariusze Policji oraz personel zatrudniony w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych zostali przeszkoleni w zakresie celów wynikających z Dyrektywy.	1	1	50%
Standard nr 3: Prawo do informacji o prawach w postępowaniu karnym	Wskaźnik 3.1: Podejrzani i oskarżeni otrzymują informacje na temat praw przysługujących im w postępowaniu karnym.	2	2	100%
	Wskaźnik 3.2: Informacja o prawach przekazywana jest w prostym i przystępnym języku, przy wzięciu pod uwagę szczególnych potrzeb podejrzanych lub oskarżonych.	1	1	50%
Standard nr 4: Prawo do informacji o charakterze zarzutu (oskarżenia)	Wskaźnik 4.1: Podejrzani i oskarżeni otrzymują informacje o charakterze zarzutów karnych lub oskarżenia wysuwanego pod ich adresem.	2	2	100%
	Wskaźnik 4.2: Podejrzani i oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani są pouczeni o powodach ich zatrzymania lub tymczasowego aresztowania.	2	2	100%
Standard nr 5: Udostępnianie pouczenia o prawach podejrzanych i oskarżonym, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani	Wskaźnik 5.1: Podejrzani lub oskarżeni otrzymują pisemne pouczenie o prawach w związku z ich zatrzymaniem lub tymczasowym aresztowaniem.	2	2	100%
	Wskaźnik 5.2: Pouczenie o prawach przekazywane jest niezwłocznie, w języku zrozumiałym dla zatrzymanych lub tymczasowo aresztowanych.	1	1	50%
	Wskaźnik 5.3: Pouczenie o prawach zawiera informacje dotyczące wszystkich praw wymienionych w artykułach 3 i 4 Dyrektywy.	2	2	100%
Standard nr 6: Udostępnianie pouczenia o prawach w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania	Wskaźnik 6.1: Podejrzani i oskarżeni podlegający europejskiemu nakazowi aresztowania otrzymują egzemplarz pouczenia o prawach.	2	1	75%
	Wskaźnik 6.2: Pouczenie o prawach jest przekazywane niezwłocznie, w sposób i w języku, które są zrozumiałe dla podejrzanego lub oskarżonego.	1	1	50%
Standard nr 7: Prawo dostępu do materiałów sprawy	Wskaźnik 7.1: Podejrzani lub oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani, bądź też ich prawnicy, otrzymują dokumenty związane ze sprawą, które mają istotne znaczenie dla możliwości zakwestionowania legalności zatrzymania lub tymczasowego aresztowania.	2	1	75%
	Wskaźnik 7.2: Podejrzani lub oskarżeni, bądź też ich prawnicy, otrzymują możliwość zapoznania się z całym istotnym materiałem dowodowym w odpowiednim czasie pozwalającym na skuteczną realizację prawa do obrony.	1	1	50%
	Wskaźnik 7.3: Odmowa dostępu do materiałów sprawy może nastąpić wyłącznie w określonych okolicznościach.	1	1	50%
Standard nr 8: Środki odwoławcze oskarżonego.	Wskaźnik 8.1: Podejrzani lub oskarżeni, bądź też ich prawnicy, mają prawo do zakwestionowania nieudzielenia lub odmowy udzielenia informacji.	1	1	50%
OSTATECZNA OCENA STOPNIA IMPLEMENTACJI DYREKTYWY	DYREKTYWA ZOSTAŁA IMPLEMENTOWANA CZĘŚCIOWO			73,33%

■ STRESZCZENIE

- Dyrektywa o prawie do informacji stanowi kolejny krok do budowania zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych w ramach Unii Europejskiej;
- Postanowienia Dyrektywy zostały wdrożone na grunt polskiego porządku prawnego nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r., która częściowo weszła w życie z dniem 2 czerwca 2014 r. (czyli datą transpozycji Dyrektywy), a częściowo z dniem 1 lipca 2015 r., który stanowił dzień wprowadzenia modelu kontradyktoryjnego postępowania karnego;
- Ustawa z września 2013 r. po raz pierwszy w sposób wyraźny zobowiązała do uwzględnienia w pouczeniu zatrzymanego informacji o przysługujących uprawnieniach do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia w przedmiocie zatrzymania;
- Wzory pouczeń implementujące postanowienia Dyrektywy weszły w życie na początku lipca 2014 r., jednak wraz ze zmianą modelu postępowania karnego podlegały one dalszym modyfikacjom;
- Pouczenia stanowią powtórzenie lub parafrazę poszczególnych przepisów Kodeksu postępowania karnego, co może utrudniać ich zrozumienie przez adresatów;
- Podejrzani i oskarżeni rzadko proszą o wyjaśnienie treści pouczeń przez przedstawicieli organów procesowych;
- Aktualnie nie są dostępne wzory pouczeń uwzględniające szczególne potrzeby wynikające z podeszłego wieku lub niepełnosprawności;
- Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło kroki w celu zapewnienia dostępności tłumaczeń dla osób nieposługujących się językiem polskim;
- Chociaż nie były organizowane szkolenia dedykowane wyłącznie prawu do informacji wynikającemu z Dyrektywy, to tematyka ta była poruszana podczas szkoleń na temat nowej procedury karnej;
- Planowana nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, mająca na celu odejście od modelu procesu kontradyktoryjnego, wprowadza również zmiany w obszarze regulowanym Dyrektywą.

I. INFORMACJE WSTĘPNE

1. DYREKTYWA O PRAWIE DO INFORMACJI KOLEJNYM KROKIEM DO WZAJEMNEGO UZNAWANIA ORZECZEŃ W SPRAWACH KARNYCH

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym¹ (dalej „Dyrektywa”) stanowi kolejne ogniwo w ramach wdrożenia zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Rada Europejska 30 listopada 2009 r. przyjęła rezolucję w sprawie harmonogramu działań, które mają zmierzać do wzmocnienia praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym. Jako główne priorytety w tym obszarze wskazano prawo do tłumaczenia pisemnego i ustnego (środek A), prawa do informacji o prawach i do informacji o zarzutach (środek B), prawa do porady prawnej i pomocy prawnej (środek C), prawa do kontaktu z krewnymi, pracodawcami i organami konsularnymi (środek D) oraz specjalnych gwarancji dla osób podejrzanych lub oskarżonych wymagających szczególnego traktowania (środek E). Zgodnie z filozofią wprowadzanych na poziomie unijnym zmian, prawa te stanowią jedną całość, a ich skutki będą w pełni zauważalne dopiero po implementacji całego katalogu wskazanych powyżej uprawnień.

2. ZAŁOŻENIA REALIZOWANEGO PROJEKTU BADAWCZEGO

Przyjęcie Dyrektyw Unii Europejskiej w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych to bardzo istotne osiągnięcie, które wyznacza nowe prawa dla podejrzanych i oskarżonych w Unii Europejskiej. Mamy nadzieję, że realizacja tego projektu badawczego wesprze Komisję Europejską oraz poszczególne państwa członkowskie w lepszym zrozumieniu praktycznego poziomu wdrożenia Dyrektywy, a także zaznaczy dobre praktyki oraz wyzwania w zakresie jej wdrożenia. W dniu 2 czerwca 2014 r. minął termin na wdrożenie Dyrektywy

¹ Unia Europejska, Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dziennik Urzędowy UE Dz.U. L 142 z 1.6.2012, s. 1-10).

w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym. Do tej daty wszystkie państwa członkowskie były zobowiązane do wprowadzenia w życie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do jej wykonania. Państwa były zobowiązane ponadto przestać do Komisji Europejskiej teksty tych aktów prawnych, jednak wiele państw nie wywiązało się z tego obowiązku. Nawet w przypadku państw, które dokonały transpozycji Dyrektywy na poziomie prawnym, nie zawsze oznaczało to, że dokonały jej wdrożenia w praktyce.

Niniejszy projekt badawczy ma na celu analizę, czy państwa wdrożyły w efektywny sposób Dyrektywę. Badanie zostało przeprowadzone na Litwie, w Austrii, Włoszech oraz Polsce. W Polsce zostało ono wykonane przez HFPC.

HFPC zdecydowała się na przystąpienie do działań realizowanych przez sieć organizacji pozarządowych JUSTICIA ze względu na wagę tematu, będącego przedmiotem Raportu. W ocenie Fundacji problematyka prawa do informacji ma szczególne znaczenie na etapie zmian w procedurze karnej, które są obecnie wprowadzane i dyskutowane w Polsce.

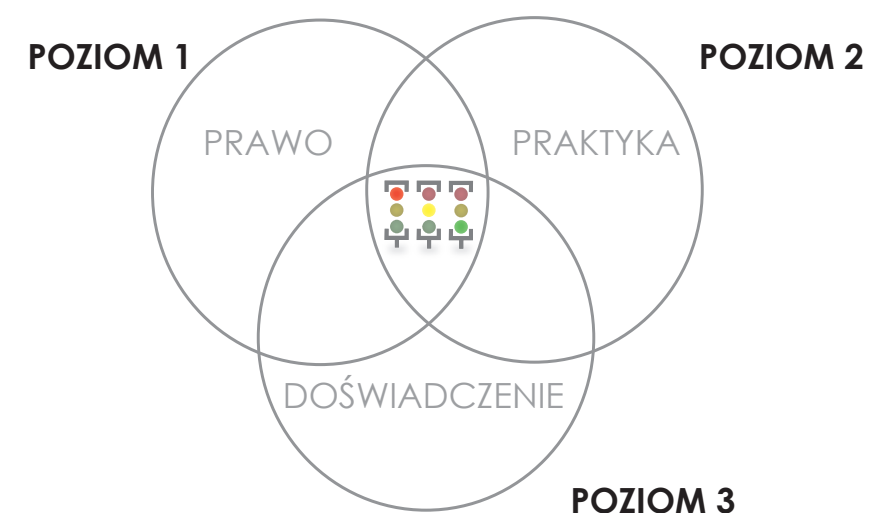
3. METODOLOGIA

Podmioty realizujące badanie w poszczególnych państwach członkowskich posługiwały się ustandaryzowaną metodologią w celu zebrania danych oraz dokonania oceny zgodności działań poszczególnych państw z wymaganiami wyrażonymi w Dyrektywie. Kompleksowość projektu została zapewniona poprzez wprowadzenie trzech poziomów badania. Każdy z poziomów analizy zawiera ocenę realizacji postanowień przywoływanego aktu prawa Unii Europejskiej (wg wzoru *traffic-light compliance grading*). Wielopłaszczyznowa metodologia pozwala dokonać pogłębionej oceny wdrożenia postanowień Dyrektywy zarówno na poziomie prawnym, jak i praktycznym w poszczególnych krajach.

Poziom pierwszy: Pierwszy poziom opierał się na analizie prawnej wdrożenia Dyrektywy i zakładał analizę relewantnych aktów prawnych: konstytucji państw członkowskich, ustaw, dekretów, kodeksów dobrych praktyk oraz orzecznictwa (tam, gdzie orzecznictwo sądowe ma charakter precedensu).

Poziom drugi: Drugi poziom obejmował analizę ankiety wypełnionej przez grupę obrońców w postępowaniu karnym. Ankieta ta miała na celu zbadanie, jak prawo jest stosowane w codziennej praktyce.

Poziom trzeci: Ostatni poziom analizy miał na celu zbadanie realizacji tych części Dyrektywy, które w ramach poziomu pierwszego oraz drugiego zostały zidentyfikowane jako niewdrożone lub częściowo wdrożone. W ramach poziomu trzeciego przeprowadzono ustrukturalizowane wywiady z policjantami oraz innymi funkcjonariuszami w postępowaniu karnym, jak również praktykującymi prawnikami.

Wdrożenie Dyrektywy oceniane jest w oparciu o 17 wskaźników, które dotyczą różnych aspektów prawa do informacji. Pozwalają one zbadać, czy i w jakim zakresie państwo członkowskie zrealizowało rozwiązania przyjęte na poziomie unijnym.

4. METODOLOGIA BADAŃ REALIZOWANYCH W POLSCE

4.1. PIERWSZY ETAP BADAŃ

W ramach pierwszego poziomu badania, HFPC dokonała analizy stanu prawnego na podstawie aktów powszechnie obowiązujących oraz analizy regulacji wewnętrznych. Uzyskane wyniki zostały ocenione z perspektywy dostępnej literatury przedmiotu oraz orzecznictwa sądów powszechnych, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. W ramach realizacji projektu wnioskowaliśmy również o udzielenie informacji publicznej².

4.2. DRUGI ETAP BADAŃ

W ramach drugiego poziomu, HFPC skierowała do obrońców w postępowaniu karnym ankietę dotyczącą praktycznej implementacji Dyrektywy 2012/13/UE. Tekst ankiety został przekazany Naczelnej Radzie Adwokackiej oraz wybranym Okręgowym Radom Adwokackim, jak również losowo wybranym indywidualnym adwokatom (około 200). W wersji elektronicznej ankietę została rozestana do adwokatów, którzy współpracowali z HFPC w ramach wcześniejszych projektów badawczych. Pomimo podejmowanych działań, na dzień 16 stycznia 2016 r. zgromadzonych zostało jedynie siedem ankiet.

4.3. TRZECI ETAP BADAŃ

W ramach trzeciego poziomu przeprowadzone zostały wywiady z funkcjonariuszami Policji, wybranymi adwokatami oraz prokuratorem. Oficjalna prośba o umożliwienie przeprowadzenia

wywiadów z policjantami skierowana została do Komendantów Wojewódzkich Policji w różnych częściach Polski oraz do Komendy Stołecznej Policji. W grudniu 2015 r. przeprowadzone zostały wywiady z wydelegowanymi funkcjonariuszami w pięciu miastach w różnych częściach Polski (Olsztyn, Łódź, Radom, Lublin, Gdańsk).

Wybór adwokatów, z którymi zostały przeprowadzone wywiady, dokonany został na podstawie kryterium odpowiedniej reprezentacji geograficznej. Przeprowadzenie wywiadów z mecenasami odbyło się wg schematu wynikającego z metodologii badań na poziomie europejskim, przy wyselekcjonowaniu najważniejszych w naszej ocenie z praktycznego punktu widzenia pytań. Wywiady przeprowadzone zostały z sześcioma wybranymi adwokatami zajmującymi się sprawami karnymi z Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Gdańska i Katowic.

² Polska, Wniosek Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do Komendy Głównej Policji o udzielenie informacji publicznej z 30 grudnia 2015 r. (3039/2015/PSP/MK).

■ II. KONTEKST PRAWNY

1. POLSKI MODEL POSTĘPOWANIA KARNEGO

Podstawowym aktem prawnym regulującym procedurę karną w Polsce jest ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego³ (dalej również „k.p.k.” lub „kodeks”). Art. 1 k.p.k. determinuje, że postępowanie karne w sprawach należących do właściwości sądów toczy się właśnie na podstawie przepisów określonych w kodeksie. Celem postępowania karnego jest, m.in. to, żeby osoba, której nie udowodniono winy, nie poniosła odpowiedzialności karnej. Należy zaznaczyć, że eksperci wskazywali, iż w oryginalnym kształcie kodeks kreował postępowanie w sposób nadmiernie inkwizycyjny, a ustalanie prawdy materialnej następowało przy aktywnym udziale sędziego orzekającego w sprawie karnej.

Nadmierna inkwizycyjność postępowania karnego, przewlekłość toczących się postępowań, a także w opinii ekspertów niedostateczne zapewnienie gwarancji procesowych poszczególnych uczestników postępowania zainicjowało proces szerokiej reformy k.p.k.⁴

W 2009 r. powołana została Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości. Efektem jej prac było skierowanie przez Radę Ministrów do Sejmu w listopadzie 2012 r. projektu nowelizacji. Komisja w uzasadnieniu zaproponowanego projektu wskazała, że „Wobec struktury i natężenia przestępczości, a co za tym idzie, charakteru postępowań prowadzonych przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, konieczne okazują się zmiany, których wprowadzenie powinno przeciwdziałać nadmiernej przewlekłości postępowań, a także nadmiernej długotrwałości sto-

³ Polska, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dziennik Ustaw z 1997 r. nr 89 poz. 555).

⁴ Polska, W. Jasiński, Polski proces karny po reformie, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa, czerwiec 2015 r., str. 3-5, dostępny pod adresem: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2015/07/hfpc_polski_proces_karny_po_reformie.pdf, (data dostępu: 17.01.2016).

sowanego w Polsce tymczasowego aresztowania”⁵. W efekcie tych działań i kilkumiesięcznych prac parlamentarnych przyjęta została ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁶. Celem przywołanej nowelizacji było przemodelowanie polskiego postępowania karnego w kierunku zwiększenia jego kontradyktoryjności i odejścia od modelu inkwizycyjnego. W efekcie wprowadzonych zmian miało w praktyce dojść do ograniczenia postępowania przygotowawczego, zwiększenia dostępności obrońcy na etapie postępowania sądowego, a także ograniczenia aktywności dowodowej sądu jedynie do ściśle określonych przypadków⁷. Przyjęty model postępowania zmieniał również pozycję stron w prowadzonym postępowaniu. Jak wskazała w uzasadnieniu projektu Komisja Kodyfikacyjna wprowadzone rozwiązania wymusiły „wzmocnienie pozycji oskarżonego, który w mniejszym niż dotąd stopniu chroniony będzie paternalizmem ze strony sądu, przede wszystkim poprzez szerszy dostęp do obrony z urzędu (...), a także poprzez rozbudowanie systemu pouczeń oskarżonego o przysługujących mu uprawnieniach i konsekwencjach dokonywanych przezeń wyborów, co dotyczy zresztą także innych uczestników postępowania”⁸.

Zgodnie jednak z zapowiedziami obecnego Ministra Sprawiedliwości wprowadzone zmiany nie będą miały charakteru trwałego. Nowy rząd, uformowany po wyborach do Sejmu i Senatu przeprowadzonych 25 października 2015 r., zapowiedział już zmiany w ramach procesu karnego. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje aktualnie nowelizację, której celem będzie odwrócenie niektórych

⁵ Polska, Uzasadnienie Projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw; str. 1., dostępne pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/projekty-aktow-prawnych/prawo-karne/>. (data dostępu: 14.01.2016).

⁶ Polska, Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dziennik Ustaw z 2013 r. poz. 1247).

⁷ Polska, W. Jasiński Polski proces karny po reformie, str. 6-9.

⁸ Polska, Uzasadnienie Projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, s. 17.

skutków kontradyktoryjnego modelu postępowania⁹. Ze względu na ramy czasowe realizowanego projektu nie jest możliwe dokonanie pogłębionej oceny proponowanych zmian. Zostaną one jednak zasygnalizowane w częściach poświęconych analizie konkretnych zagadnień z zakresu prawa do informacji.

2. OCHRONA PRAW PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM

W związku z podziałem redakcyjnym Kodeksu postępowania karnego, uprawnienia podejrzanych i oskarżonych umieszczone są w rozmaitych częściach kodeksu. Z uwagi na rozmiar raportu, nie sposób w tym miejscu wyczerpująco omówić sposobu, w jaki prawa tych grup są chronione w teorii i praktyce. Jako szczególnie istotne można przywołać podstawowe zasady postępowanie karnego, takie jak: zasada domniemania niewinności (art. 5 k.p.k.) czy też zasada prawa do obrony (art. 6 k.p.k.).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania najważniejsze znaczenie ma jednak zasada pouczenia i informowania uczestników postępowania (art. 16 k.p.k.), którą w doktrynie definiuje się również jako zasadę lojalności organów procesowych (tzw. fair play)¹⁰. Zgodnie z jej treścią, jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy.

⁹ Polska, Dziennik Gazeta Prawna, Nowy proces karny: Mamy do czynienia z zapacją, wydanie z 5.01.2016; Minister Ziobro zapowiada cofnięcie reformy procedury karnej, źródło: <http://www.kancelaria.lex.pl/czytaj/-/artykul/minister-ziobro-zapowiada-cofniecie-reformy-procedury-karnej>, (data dostępu: 17.01.2016).

¹⁰ Polska, T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Tom I, Lex nr 8930.

3. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA WDROŻENIE DYREKTYWY

Podmiotami odpowiedzialnymi za wdrożenie Dyrektywy na grunt polskiego porządku karnego są Minister Sprawiedliwości we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych. W świetle art. 13 ust. 3 pkt 1 ustawy o działach administracji rządowej¹¹, minister właściwy do spraw członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej koordynuje proces wdrażania prawa Unii Europejskiej do polskiego systemu prawa. Art. 38 ust. 2 ustawy dookreśla z kolei, że minister kierujący sprecyzowanym działem administracji rządowej podejmuje w odniesieniu do tego działu czynności w zakresie członkostwa RP w Unii Europejskiej we współpracy z ministrem właściwym do spraw członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. W okresie istotnym z perspektywy terminu transpozycji Dyrektywy (tj. 2 czerwca 2014 r. – vide art. 11 Dyrektywy), ministrem właściwym do spraw członkostwa RP w Unii Europejskiej był Minister Spraw Zagranicznych i właściwość ta zachowana jest do dzisiaj¹².

4. WDROŻENIE DYREKTYWY DO POLSKIEGO PORZĄDKU PRAWNEGO

4.1. STAN WDROŻENIA DYREKTYWY NA DZIEŃ 2 CZERWCA 2014 R. I W NASTĘPNYCH MIESIĄCACH

Najważniejszym aktem prawnym służącym wdrożeniu tej Dyrektywy na grunt polskiego porządku prawnego była wspomniana powyżej nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r. Nowelizacja ta weszła w przeważającej części w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Wyjątki od tego terminu zostały precyzyjnie określone

¹¹ Polska, Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dziennik Ustaw z 1997 nr 141 poz. 943 z późn. zm.).

¹² Polska, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2009 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych (Dziennik Ustaw z 2009 r. nr 220 poz. 1725), Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 września 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych (Dziennik Ustaw z 2014 poz. 1266), Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 listopada 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych (Dziennik Ustaw z 2015 r. poz. 1899).

w art. 56 znowelizowanej ustawy. Szczególnie istotne z perspektywy prawa do informacji w postępowaniu karnym było wejście w życie z dniem 2 czerwca 2014 r. znowelizowanej treści art. 156 § 5 oraz 5a k.p.k., które regulują dostęp do akt postępowania przygotowawczego przez podejrzanych i ich obrońców, a także nowelizacja art. 300 k.p.k. – regulującego obowiązek pouczenia podejrzanego; art. 244 k.p.k. – dotyczącego obowiązku pouczenia zatrzymanego; czy też art. 263 k.p.k. – odnoszącego się do pouczenia osoby tymczasowo aresztowanej.

Mimo, że znowelizowane regulacje Kodeksu postępowania karnego zobowiązywały do pouczenia: oskarżonych, podejrzanych, zatrzymanych, tymczasowo aresztowanych i osób objętych europejskim nakazem aresztowania, na dzień 2 czerwca 2014 r., czyli termin transpozycji Dyrektywy, na poziomie podustawowym brak było obowiązujących aktów określających wzory pouczeń. Realizację tych obowiązków na poziomie podustawowym stanowiły Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wzorów pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym¹³, tymczasowo aresztowanego¹⁴ oraz zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania¹⁵, jak również Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym¹⁶. Rozporządzenia te ogłoszane były w dniach 3 oraz 6 czerwca 2014 r., a więc już po terminie transpozycji Dyrektywy, a weszły w życie 30 dni po ich ogłoszeniu, a więc już w lipcu 2014 r. Tym samym, wraz z datami wejścia w życie tych rozporządzeń (czyli 4 i 7 lipca 2014 r.) można mówić o wprowadzeniu do polskiego porządku prawnego aktów podustawowych mających realizować postanowienia Dyrektywy.

¹³Polska, Dziennik Ustaw z 2014 poz. 737.

¹⁴Polska, Dziennik Ustaw z 2014 poz. 738.

¹⁵Polska, Dziennik Ustaw z 2014 r. poz. 740.

¹⁶Polska, Dziennik Ustaw z 2014 poz. 761.

Jak wskazano w uzasadnieniu wprowadzanych zmian

Pouczenia znajdujące się obecnie (przed 2 czerwca 2014 r. – przyp. red.) w użyciu przez polskie prokuratury, sądy, czy Policję, sprowadzają się do prostego przytoczenia odpowiednich przepisów Kodeksu postępowania karnego. Zostały one wypracowane przez praktykę, bez podstawy prawnej. Niniejsze rozporządzenie zmienia ten stan rzeczy(...) Zdecydowano się w nim na pouczenie tymczasowo aresztowanego o przysługujących mu uprawnieniach w prostym i przystępnym języku, co stanowi wykonanie zobowiązania wynikającego z art. 4 ust. 4 dyrektywy 2012/13 oraz wprost wynika z treści wytycznych delegacji ustawowej, przewidującej konieczność zrozumienia pouczenia także przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika¹⁷.

W dalszej części niniejszego opracowania zostanie dokonana ocena realizacji tak określonych celów ustawodawcy.

4.2. STAN WDROŻENIA DYREKTYWY NA DZIEŃ 1 LIPCA 2015 R.

Przytoczone powyżej akty wykonawcze zostały następnie zmienione przez Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym¹⁸ oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzorów pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym¹⁹, o uprawnieniach tymczasowo

¹⁷Polska, Uzasadnienie do projektu Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości do w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym; <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//517/203240/203247/203253/dokument110861.pdf>, (data dostępu: 17.01.2016).

¹⁸Polska, Dziennik Ustaw z 2015 r. poz. 835.

¹⁹Polska, Dziennik Ustaw z 2015 r. poz. 893.

aresztowanego²⁰ oraz o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania²¹.

Zmiany w treści wzorów pouczeń wiązały się z wejściem w życie w dniu 1 lipca 2015 r. przeważającej części ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego, mającej na celu nadanie modelowi postępowania karnego w RP większej kontrydiktoryjności. Rozporządzenia te weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r.

4.3. WNIOSKI

W ocenie HFPC ogłoszenie i wejście w życie wzorów pouczeń w postępowaniu karnym w 2014 r. już po terminie transpozycji Dyrektywy oraz określenie nowych wzorów pouczeń w rozporządzeniach z czerwca 2015 r. pokazuje, że Rząd Polski nie przykładał należytej wagi do kwestii obowiązków informacyjnych w postępowaniu karnym. Ponadto, jak wynika z wywiadu z prokuratorem, wydanie nowych aktów wykonawczych określających wzory pouczeń w czerwcu 2015 r. (ogłoszonych w Dzienniku Ustaw z dnia 17, 24, 25, 26 czerwca 2015 r.), nie pozwoliło organom prowadzącym postępowanie karne na efektywne wprowadzenie tych pouczeń w dniu 1 lipca 2015 r.

²⁰ Polska, Dziennik Ustaw z 2015 r. poz. 885.

²¹ Polska, Dziennik Ustaw z 2015 r. poz. 874.

III. IMPLEMENTACJA DYREKTYWY

1. STANDARD NR 1: TRANSPOZYCJA

1.1. AKTY PRAWNE WDRAŻAJĄCE POSTANOWIENIA DYREKTYWY DO PORZĄDKU KRAJOWEGO

Wskaźnik 1.1: Rzeczpospolita Polska wprowadziła ustawy, rozporządzenia oraz akty o charakterze wewnętrznym w celu realizacji postanowień Dyrektywy.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	2
OGÓLNY WYNIK	100%

1.1.A. LISTA AKTÓW PRAWNYCH

1. Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw – wejście w życie z dniem 1 lipca 2015 r. (wyjątki przewidziane w art. 56 przytoczonej ustawy);
2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 7 lipca 2014 r.;
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 4 lipca 2014 r.;
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania – wejście w życie z dniem 4 lipca 2014 r.;
5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 4 lipca 2014 r.

6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 1 lipca 2015 r.;
7. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 1 lipca 2015 r.;
8. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania – wejście w życie z dniem 1 lipca 2015 r.;
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym – wejście w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

Akty wewnętrzne wydane przez Komendanta Głównego Policji w zakresie prawa do informacji w postępowaniu karnym²²:

1. Zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym;
2. Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów.

²² W zakresie obowiązków informacyjnych zarówno prokuratura, jak i poszczególne służby (Policja, Straż Graniczna etc.) zobowiązane są do kierowania się normami o charakterze powszechnie obowiązującym, czyli ustawami oraz wydawanymi na ich podstawie rozporządzeniami (por. przedstawiony wyżej katalog). W zakresie funkcjonowania poszczególnych organów mogą być jednak wydawane akty wewnętrzne, mające na celu organizację pracy lub funkcjonowania poszczególnego organu. Akty te swoim zakresem mogą nawiązywać lub poszerzać zakres obowiązków, jakie na organ nakładają przepisy powszechnie obowiązujące.

1.1.B. WNIOSKI

Wdrożenie Dyrektywy do polskiego porządku prawnego zbiegło się w czasie ze zmianą modelu postępowania karnego w Polsce. W związku z tym zawarte w Dyrektywie wytyczne zostały uwzględnione w toku prac legislacyjnych wprowadzających nową kodyfikację. W konsekwencji późniejszych zmian ocena transpozycji musi być dokonana z perspektywy dwóch punktów czasowych: 2 czerwca 2014 r. (daty formalnej transpozycji) i 1 lipca 2015 r. (zmiany modelu postępowania karnego w Polsce).

2. STANDARD NR 2: SZKOLENIA

2.1. SZKOLENIA W ZAKRESIE CELÓW WYNIKAJĄCYCH Z DYREKTYWY

Wskaźnik 2.1: Sędziowie, prokuratorzy, funkcjonariusze Policji oraz personel zatrudniony w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych zostali przeszkoleni w zakresie celów wynikających z Dyrektywy.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

2.1.A. SZKOLENIA SĘDZIÓW I PROKURATORÓW

W związku z terminem wejścia w życie nowelizacji k.p.k. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury przeprowadziła serię szkoleń z nowego modelu postępowania przygotowawczego i sądowego (a więc także w zakresie prawa do informacji w postępowaniu karnym) dla sędziów, prokuratorów, asesorów prokuratury oraz asystentów sędziów i prokuratorów²³. Prokurator, z którym przeprowadzony został wywiad stwierdził, że w toku szkoleń poruszane były kwestie prawa do informacji w postępowaniu karnym, ale odbywało się to

²³ Polska, Lista ośrodków, w których odbywały się szkolenia dostępna jest pod adresem: <http://szkolenia.kssip.gov.pl/course/category.php?id=13> (data dostępu: 17.01.2016).

w przeważającej mierze bez przywołania kontekstu prawa unijnego (tj. bez powołania się na implementację Dyrektywy 2012/13/UE).

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury we współpracy z Najwyższą Radą Sądownictwa w Rumunii oraz Akademii Prawa Europejskiego prowadziła także cykl międzynarodowych seminariów na temat praw procesowych w prawie karnym Unii Europejskiej (GRANT AGREEMENT NO. JUST/2013/JPEN/AG/4496). W ramach projektu przewidziana była organizacja 6 wydarzeń szkoleniowych, których adresatami byli sędziowie z Rumunii, Polski, Bułgarii, Belgii, Francji, Włoch, Holandii i Hiszpanii²⁴.

2.1.B. SZKOLENIA FUNKCJONARIUSZY POLICJI

W 2014 r. przeprowadzony został szereg szkoleń dla funkcjonariuszy Policji z nowego modelu postępowania karnego (w tym także w zakresie prawa do informacji, sposobu udzielania i treści pouczeń oraz dostępu do materiałów postępowania przygotowawczego). Z przeprowadzonych z funkcjonariuszami Policji wywiadów wynika, że szkolenia te miały charakter tzw. „kaskadowy”, tj. początkowo oddelegowywani na szkolenia byli wybrani funkcjonariusze Komend Wojewódzkich Policji, którzy następnie prowadzili szkolenia w podległych jednostkach na terenie województw. W ten sposób dążono do przekazania istotnych informacji o zmianach w k.p.k. jak najszerszemu kręgowi funkcjonariuszy Policji różnych szczebli.

Szkoła Policji w Pile wydała również w 2015 r. podręcznik pt. „Zmiany w procedurze karnej”, który jest ogólnodostępny²⁵ i został zatwierdzony jako materiał pomocniczy do doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy Policji. Część czwarta podręcznika „Prawa i obo-

²⁴ Polska, Więcej informacji o projekcie oraz poszczególnych wydarzeniach dostępnych jest pod adresem: <https://www.kssip.gov.pl/node/3072> (data dostępu: 17.01.2016).

²⁵ Polska, Zmiany w procedurze karnej, wydawnictwo Szkoły Policji w Pile, marzec 2015 r.

wiązki stron w postępowaniu przygotowawczym” referuje także przepisy prawne oraz dobre praktyki w zakresie, m.in. prawa do informacji podejrzanych. W czasie wywiadów w ramach Fazy 3 projektu jeden z funkcjonariuszy okazał egzemplarz tego podręcznika.

W czasie wywiadów z funkcjonariuszami Policji, niektórzy rozmówcy wskazywali na przygotowane w ramach ich jednostek dodatkowe narzędzia edukacyjne, w tym prezentacje multimedialne. Jeden z funkcjonariuszy stwierdził, że w jego jednostce zorganizowano symulacje czynności w ramach postępowania przygotowawczego na podstawie znowelizowanych przepisów k.p.k. W jednej z Komend Wojewódzkich Policji przeprowadzono także dodatkowe szkolenie, mające na celu uczulić policjantów na konieczność rzetelnego przekazania prawa do informacji w trakcie podejmowania czynności służbowych wobec dziennikarzy.

2.1.C. SZKOLENIA ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH

W związku z wejściem w życie nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, szkolenia przeprowadzane zostały również przez Okręgowe Rady Adwokackie oraz Okręgowe Izby Radców Prawnych. Szkolenia obejmowały problematykę prawa do informacji.

2.1.D. WNIOSKI

Z przeprowadzonych rozmów wynika jednoznacznie, że nie było organizowanych szkoleń dedykowanych wyłącznie wprowadzeniu do krajowego porządku prawnego regulacji wynikających z Dyrektywy. Jednak problematyka prawa do informacji była elementem, czasem pośrednim, szkoleń z nowelizacji Kodeksu postępowania karnego.

3. STANDARD NR 3: PRAWO DO INFORMACJI O UPRAWNIENIACH W RAMACH POSTĘPOWAŃ KARNYCH

3.1. POUCZENIA DLA PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM

Wskaźnik 3.1 Podejrzani i oskarżeni otrzymują informacje na temat uprawnień przysługujących im w procesie karnym.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	2
OGÓLNY WYNIK	100%

3.1.A. PODSTAWY PRAWNE POUCZENIA PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH W POSTĘPOWANIU KARNYM

Pouczenie podejrzanych

Podejrzani w świetle Kodeksu postępowania karnego otrzymują pouczenia o przysługujących im uprawnieniach w procesie karnym. Podstawą prawną do pouczenia podejrzanego jest art. 300 § 1 k.p.k., który stanowi, że podejrzanego przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć o przysługujących mu uprawnieniach oraz że pouczenie to należy wręczyć na piśmie. Odbiór pouczenia o uprawnieniach podejrzany potwierdza podpisem.

Moment poinformowania podejrzanego

Moment poinformowania podejrzanego o jego prawach jest wprost określony w przepisach i nie budzi wątpliwości. W śledztwie podejrzanego poucza się po ogłoszeniu mu postanowienia o przedstawieniu zarzutów, a przed przystąpieniem do przesłuchania (art. 313 § 1). Gdy postanowienie o przedstawieniu zarzutów nie jest wydawane (tj. w śledztwie w przypadkach niecierpiących zwłoki - art. 308 § 2 lub w dochodzeniu, gdy podejrzany nie jest tymczasowo

aresztowany - art. 325g § 2) pouczenie następuje bezpośrednio po poinformowaniu podejrzanego o treści zarzutu²⁶.

Katalog uprawnień zawartych w pouczeniu podejrzanego

Wzór pouczenia z rozporządzenia z 30 maja 2014 r. zawierał pouczenie podejrzanego o:

- prawie do składania wyjaśnień, także na piśmie, prawie do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania, bez konieczności podania przyczyn odmowy;
- prawie do korzystania z pomocy wybranego przez siebie obrońcy. Jeżeli podejrzany wykaże, że nie stać go na obrońcę, sąd może wyznaczyć obrońcę z urzędu;
- prawie do żądania obecności obrońcy przy przesłuchaniu podejrzanego;
- prawie do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, także przy kontaktach z obrońcą;
- prawie do informacji o treści zarzutów, ich uzupełnieniu i zmianach oraz kwalifikacji prawnej zarzucanego przestępstwa;
- prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia;
- prawie dostępu do akt sprawy, do sporządzania odpisów i kopii z zastrzeżeniem, że można odmówić dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania;
- prawie do zapoznania się z materiałami śledztwa lub dochodzenia przed jego zakończeniem. W trakcie tych czynności podejrzanemu może towarzyszyć obrońca;
- prawie do złożenia wniosku o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego w celu pogodzenia się z pokrzywdzonym;
- pozycji podejrzanego w postępowaniu przyspieszonym;
- tym, że podejrzany nie ma obowiązku dowodzenia swojej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść;

²⁶Polska, S. Steinborn, w: L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555), Lex nr 10165.

- obowiązku poddania się oględzinom ciała i badaniom niepołączonym z naruszeniem ciała, pobraniu odcisków palców, fotografowaniu oraz okazaniu innym osobom;
- obowiązku poddania się badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że nie zagraża to zdrowiu, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne;
- obowiązku poddania się pobraniu przez policjanta wymazu ze śluzówki policzków, o ile jest to konieczne i nie zagraża zdrowiu;
- możliwości, w przypadku niedostosowania się do ww. obowiązków, zatrzymania i przymusowego doprowadzenia podejrzanego;
- obowiązku zawiadomienia organu prowadzącego postępowanie o każdej zmianie miejsca pobytu trwającego dłużej niż 7 dni i stawiania się na każde wezwanie;
- obowiązku wskazania adresu, na który kierowana będzie korespondencja;
- obowiązku wskazania adresu dla doręczeń w kraju, kiedy podejrzany przebywa za granicą;
- obowiązku podania nowego adresu w wypadku zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu.

Art. 300 k.p.k. w wersji obowiązującej przed 2 czerwca 2014 r. wskazywał jedynie, że:

Przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, jak również o uprawnieniu określonym w art. 301 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, 75, 138 i 139. Pouczenie to należy wręczyć podejrzanemu na piśmie; podejrzany otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem.

Oznacza to, że nowelizacja wdrażająca postanowienia Dyrektywy, doprowadziła do uzupełnienia uprawnień, o których należało pouczyć podejrzanego o:

- poinformowanie o treści zarzutów i ich zmianach;
- możliwości wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku, jeżeli podejrzany wykaże, że nie stać go na obrońcę;
- możliwości zainicjowania postępowania mediacyjnego;
- uprawnieniach do korzystania z pomocy tłumacza.

Jednak jak wskazał Z. Brodzisz powyższe rozszerzenie zakresu pouczeń stanowiło w rzeczywistości tylko usankcjonowanie dotychczasowej utrwalonej praktyki w tym zakresie²⁷. Warty podkreślenia jest fakt, że już poprzednio obowiązujące regulacje zobowiązywały do pouczenia podejrzanego na piśmie i potwierdzenia takiego zaznajomienia.

Aktualny wzór pouczenia z rozporządzenia z dnia 11 czerwca 2015 r. uzupełniono o informacje o:

- tym, że w wypadku wezwania do osobistego stawiennictwa, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego;
- możliwości umorzenia postępowania karnego na wniosek pokrzywdzonego w ściśle określonych przypadkach;
- prawie do uzgodnienia z prokuratorem wniosku o wydanie wyroku i wymierzenie przez sąd ustalonych kar lub innych środków bez przeprowadzania dowodów;
- obowiązku stawiania się na każde wezwanie organu prowadzącego postępowanie.

Powyższe zmiany wynikały z potrzeby dostosowania wzoru pouczenia do nowelizacji k.p.k. wchodzącej w życie 1 lipca 2015 r.

²⁷Polska, Z. Brodzisz w: J. Skorupka, Kodeks Postępowania Karnego.Komentarz, 2015, Legalis.

Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów precyzują, że funkcjonariusz Policji odnotowuje w protokole z pierwszego przesłuchania podejrzanego fakt doręczenia pouczenia (§ 19 ust. 2). Ponadto stwierdzają, że wręczając podejrzanemu pisemne pouczenie, funkcjonariusz powinien równocześnie wyjaśnić zawarte w nim treści, w sposób adekwatny do wieku, stanu rozwoju intelektualnego i stanu emocjonalnego zapoznawanego (§ 19 ust. 3). Ust. 4 precyzuje, że podejrzanemu niewładającemu językiem polskim funkcjonariusz Policji wręcza pouczenie przetłumaczone na język dla niego zrozumiały. W przypadku braku dostępności tekstu obcojęzycznego, w protokole należy odnotować fakt ustnego przetłumaczenia przez tłumacza. W takim przypadku należy także pouczyć podejrzanego o możliwości żądania dostarczenia pisemnego zestawienia uprawnień i obowiązków w języku zrozumiałym dla osoby pouczonej.

Pouczenie oskarżonych

Warto zaznaczyć, że przepisy Kodeksu postępowania karnego nie przewidują obowiązku przekazania przez organy procesowe pisemnego pouczenia o uprawnieniach oskarżonego, ani nie zawierają delegacji ustawowej do sporządzenia wzoru takiego pouczenia. Jednakże, zgodnie z art. 386. § 1, jeżeli oskarżony bierze udział w rozprawie głównej, przewodniczący, po przedstawieniu zarzutów oskarżenia, poucza go o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia oraz o treści przepisów art. 100 § 3 i 4, art. 376, art. 377, art. 419 § 1 i art. 422²⁸, po czym pyta go, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia

²⁸Przyp. art. 100 k.p.k. dotyczą doręczeń orzeczeń i zarządzeń; art. 376 k.p.k. dotyczy prowadzenia rozprawy pod nieobecność oskarżonego; art. 377 k.p.k. dotyczy prowadzenia rozprawy pod nieobecność oskarżonego z jego winy; art. 419 § 1 k.p.k. dotyczy nieobecności stron przy ogłoszeniu wyroku; zaś art. 422 k.p.k. dotyczy wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku.

i jakie. Ponadto po przesłuchaniu oskarżonego przewodniczący poucza go o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym oraz składania wyjaśnień co do każdego dowodu.

Art. 338 k.p.k., regulujący kwestie doręczenia odpisu aktu oskarżenia oskarżonemu, precyzuje także w paragrafie 1a, że oskarżonego poucza się również o treści przepisów art. 80a, art. 291 § 3, art. 338a, art. 341 § 1, art. 349 § 8, art. 374, art. 376, art. 377 i art. 422²⁹ oraz o tym, że w zależności od wyniku procesu oskarżony może być obciążony kosztami wyznaczenia obrońcy z urzędu.

Jak wskazuje L. Paprzycki

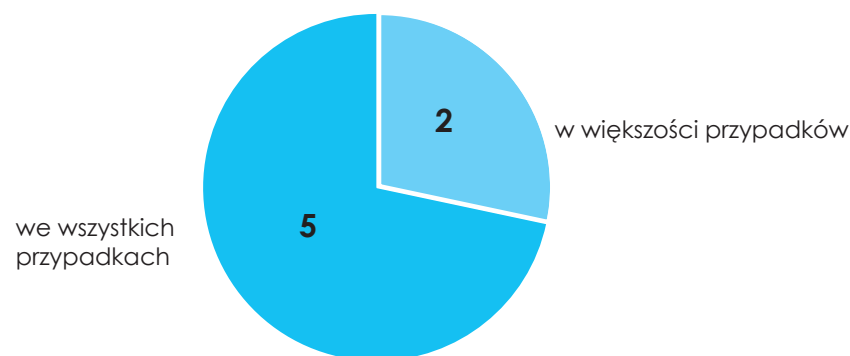
Treść pouczeń musi zostać odnotowana w protokole rozprawy i, jak się wydaje, powinno się zaniechać zamieszczania w przygotowanych drukach protokołów wydrukowanych formuł w sytuacji, gdy protokół jest podpisywany tylko przez przewodniczącego i protokolanta. Trzeba jednak podyktować do tego protokołu treść pouczeń zawartych w tych przepisach, posługując się nawet dosłownie określeniami tam zawartymi, z tym jednak uzupełnieniem, co do pierwszego pouczenia, że odmowa składania wyjaśnień w całości albo w części czy też odmowa odpowiedzi na niektóre pytania, czy też pytania niektórych osób (np. oskarżyciela) nie może, sama przez się, mieć dla oskarżonego negatywnego wpływu na rozstrzygnięcie w sprawie, z jednoczesnym zwróceniem uwagi na to, że złożenie pełnych wyjaśnień może przyczynić się do dokonania prawidłowych ustaleń w sprawie i szybkiego jej zakończenia³⁰.

²⁹Przyp. art. 80a k.p.k. dotyczy wyznaczenia obrońcy z urzędu na wniosek; art. 291 § 3 k.p.k. dotyczy podstawy dokonania zabezpieczenia majątkowego na mieniu oskarżonego; art. 338a k.p.k. dotyczy wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego; art. 341 § 1 k.p.k. dotyczy skutków wyników porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w ramach posiedzenia w sprawie warunkowego umorzenia postępowania; art. 349 § 8 k.p.k. dotyczy skutków ogłoszenia zarządzenia o wyznaczeniu terminów rozprawy; art. 374 k.p.k. dotyczy obecności oskarżonego na rozprawie.

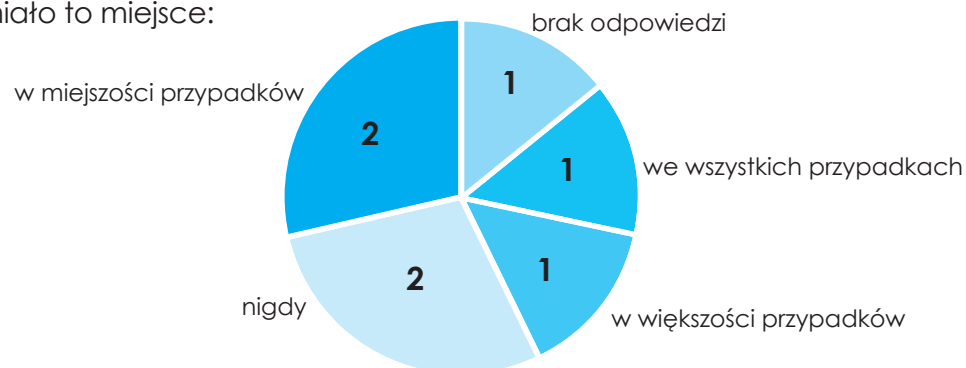
³⁰Polska, L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555), Lex nr. 10165.

3.1.B. PRAKTYKA W ZAKRESIE POUCZENIA PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH

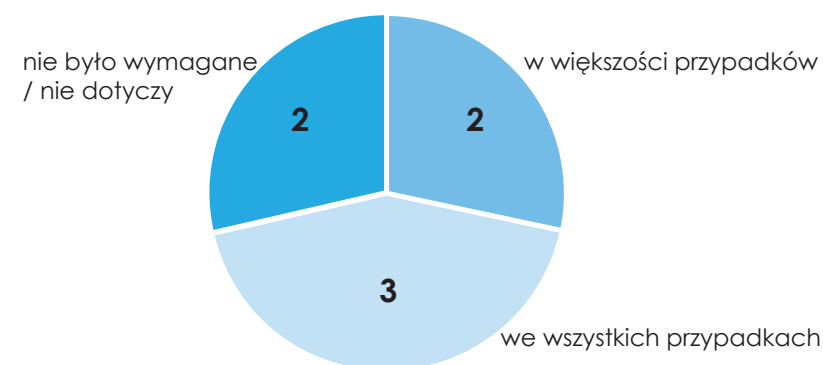
Na pytanie w ankiecie dla obrońców w postępowaniu karnym: „Czy na podstawie Pana/Pani doświadczeń zawodowych związanych z pracą obrońcy zebranych w ciągu ostatnich 9 miesięcy może Pan/Pani stwierdzić, że podejrzani i oskarżeni zostali pouczeni o przysługującym im prawie dostępu do obrońcy?“, respondenci odpowiedzieli, że miało to miejsce:

Na pytanie: „Czy na podstawie Pana/Pani doświadczeń zawodowych związanych z pracą obrońcy zebranych w ciągu ostatnich 9 miesięcy może Pan/Pani stwierdzić, że podejrzani i oskarżeni zostali pouczeni o przysługującym im uprawnieniu do bezpłatnej porady prawnej oraz warunkach jej uzyskania?“, adwokaci odpowiedzieli, że miało to miejsce:

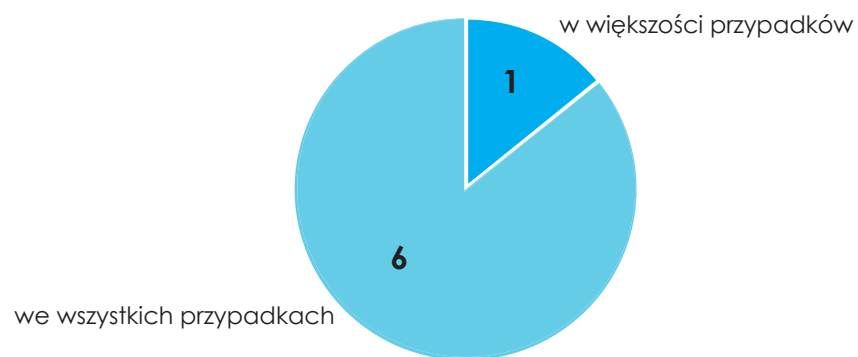

W zakresie pouczenia o prawie do tłumaczenia ustnego i pisemnego, adwokaci w ankiecie odpowiadali, że w praktyce ostatnich 9 miesięcy miało ono miejsce:

Na pytanie, czy w przeciągu ostatnich 9 miesięcy podejrzani i oskarżeni zostali pouczeni o przysługującym im prawie do odmowy składania zeznań, sześciu respondentów stwierdziło, że zostali pouczeni we wszystkich przypadkach, zaś jeden, że zostali pouczeni w większości przypadków. W przypadku podejrzanych i oskarżonych, którzy zostali poinformowani o przysługujących im prawach: jeden respondent stwierdził, że wszystkie osoby zostały poinformowane na piśmie; jeden, że większość została poinformowana o prawach ustnie, zaś jeden, że większość została poinformowana o prawach na piśmie. Pozostali respondenci udzielili innych odpowiedzi: że większość została poinformowana ustnie i pisemnie; że wszyscy zostali poinformowani o prawach ustnie i pisemnie; lub że wszyscy otrzymują do podpisu standardowe pouczenie o prawach i jest im odczytywany protokół, w którym wskazane są prawa, natomiast ustne pouczenia są selektywne.

Na pytanie: „Czy na podstawie Pana/Pani doświadczeń zawodowych z ostatnich 9 miesięcy może Pan/Pani stwierdzić, że podejrzani i oskarżeni zostali pouczeni o przysługującym im prawie do odmowy składania wyjaśnień”, adwokaci w ankietach odpowiedzieli, że miało to miejsce:

W ramach sekcji dodatkowych komentarzy respondenci wskazali, że od wejścia w życie nowelizacji Kodeksu postępowania karnego w dniu 1 lipca 2015, sądy wręczają pouczenia oskarżonym na rozprawie lub wysyłają pisemną wersję pouczeń (wcześniej sędzia pouczał ustnie).

Natomiast, w toku wywiadów nasi rozmówcy, z wyjątkiem jednego, wskazywali, że podejrzani i oskarżeni otrzymują informację na temat uprawnień przysługujących im w postępowaniu karnym. Informacja ta przekazywana jest podczas pierwszego przesłuchania, z reguły po odebraniu od osoby przesłuchiwanej danych osobowych. Rozmówca, który wskazał, że podejrzani i oskarżeni nie są informowani o uprawnieniach, podkreślił, że jakość wypełniania obowiązków informacyjnych przez funkcjonariuszy jest różna w zależności od rodzaju organu (lepiej, np. w CBA, gorzej wśród funkcjonariuszy Policji niższego szczebla).

Z przeprowadzonych wywiadów z funkcjonariuszami Policji wynika, że oprócz wręczenia pisemnego pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach, policjanci informują ustnie o najważniejszych uprawnieniach podejrzanego.

3.2. REDAKCJA INFORMACJI O PRAWACH PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH

Wskaźnik 3.2: Informacja o prawach przekazywana jest w prostym i przystępnym języku, przy wzięciu pod uwagę szczególnych potrzeb podejrzanych lub oskarżonych.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

3.2.A REGULACJE PRAWNE DETERMINUJĄCE SPOSÓB REDAKCJI INFORMACJI O PRAWACH PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH

Pisemne pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym wynika z przepisów Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości. Tym samym „odgórnie” zdeteminowana jest jego treść oraz język, w jakim jest ono przekazywane.

Zasadniczo poszczególne uprawnienia stanowią powtórzenie lub parafrazę przepisów k.p.k. – informacjom o uprawnieniach i obowiązkach towarzyszy zawsze odesłanie do konkretnej podstawy prawnej (przywołanie konkretnej jednostki redakcyjnej danego aktu prawnego – z reguły jest to k.p.k.). W związku z tym, informacje o niektórych uprawnieniach podejrzanego mogą być mało zrozumiałe dla osoby, która nie zajmuje się zawodowo prawem karnym materialnym i procesowym. Tytułem przykładu można wskazać następujący fragment pouczenia:

12. W postępowaniu przyspieszonym, w przypadku zapewnienia uczestnictwa podejrzanego w postępowaniu w drodze wideokonferencji, Policja doręcza mu wniosek o rozpoznanie sprawy (art. 517b § 2a, art. 517e § 1a). Może on składać wnioski i oświadczenia oraz dokonywać czynności procesowych wyłącznie ustnie do protokołu. Pisma procesowe, których nie można było przekazać do sądu, mogą być odczytane na rozprawie (art. 517ea § 1 i § 2). W ten sam sposób może być zapewniony udział w postępowaniu obrońcy i tłumacza (art. 517b § 2c i § 2d). W postępowaniu przyspieszonym wniosek o uzasadnienie wyroku może być zgłoszony ustnie do protokołu albo złożony na piśmie w terminie 3 dni od daty ogłoszenia wyroku; termin do wniesienia apelacji wynosi 7 dni (art. 517h § 1 i § 3).

Aktualne pouczenie postępuje się dokładnie takimi samymi sformułowaniami jak wzór z 2014 r. i taką samą strukturą redakcyjną. Warto wskazać, że w porównaniu ze wzorem pouczenia zawartym w Dyrektywie, polskie rozporządzenie postępuje się zdecydowanie bardziej techniczną terminologią. O ile w Dyrektywie używana jest formuła bezpośredniego zwrotu w drugiej osobie liczby pojedynczej „Masz prawo do:”, tekst polskiego pouczenia oparty jest na niespersonalizowanej formie: „Podejrzanemu w postępowaniu karnym przysługują wymienione poniżej uprawnienia”. Ponadto, w opinii HFPC wzory pouczeń na polskim gruncie nie są równie „przyjazne” wizualnie, jak orientacyjne wzory pouczenia dostępne na stronie EURLex³¹.

Pouczenia w języku innym niż polski

Zgodnie z art. 72. § 1. k.p.k. oskarżony ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim³². W wyniku zmiany prawa, która weszła

³¹ Por. np. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0013&from=PL>. (data dostępu 17.01.2016).

³² Polska, zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego: „Pojęcie niewładania językiem polskim, uzasadniające potrzebę uczestnictwa tłumacza, nie może być zwię-

w życie w listopadzie 2013 r., Kodeks postępowania karnego precyzuje, że na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy należy wezwać tłumacza również w celu porozumienia się oskarżonego z obrońcą w związku z czynnością, do udziału w której oskarżony jest uprawniony.

Ponadto, istnieje obowiązek doręczenia postanowienia o przedstawieniu, uzupełnieniu lub zmianie zarzutów, aktu oskarżenia oraz orzeczenia podlegającego zaskarżeniu lub kończącego postępowanie wraz z tłumaczeniem; za zgodą oskarżonego można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu.

Jak wskazuje się w doktrynie, chociaż powyżej powołane przepisy wprost nie przewidują obowiązku wręczenia pisemnego pouczenia, o którym mowa w art. 300 § 1, wraz z tłumaczeniem, to wynika z nich, że pouczenie to powinno zostać przetłumaczone co najmniej w formie ustnej³³.

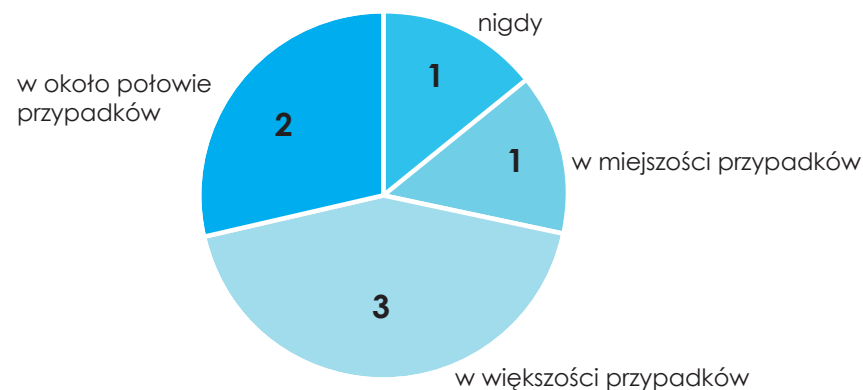
3.2. B. PRAKTYKA INFORMOWANIA PODEJRZANYCH I OSKARŻONYCH O ICH PRAWACH W POSTĘPOWANIU KARNYM

Przystępność pouczenia w języku polskim

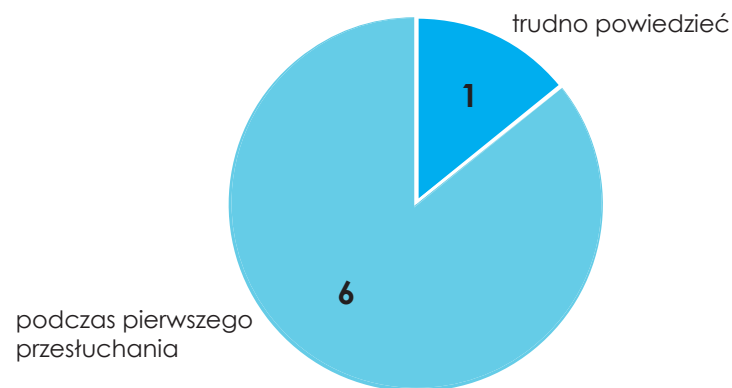
Adwokaci, zapytani w ankiecie: „Czy w przypadku podejrzanym i oskarżonym, którzy zostali poinformowani o przysługujących im prawach, informacja taka została im przekazana prostym i przystępnym językiem?”, odpowiedzieli, że sytuacja taka miała miejsce:

żone do całkowitej nieznamomości języka przez osobę przestuchiwaną. Warunkiem uzasadniającym potrzebę wezwania tłumacza jest stwierdzenie, że osoba przestuchiwana bądź nie rozumie w stopniu dostatecznym zadawanych jej pytań, bądź też na tle słabej znajomości języka polskiego nie może sformułować myśli odtwarzających przebieg zdarzeń, stanowiących przedmiot przestuchania” – Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1970 r., sygn. akt. III KR 45/70.

³³ Polska, S. Steinborn w: L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555)., Lex nr 10165.

Adwokaci zapytani w ankietach o to, kiedy podejrzanym i oskarżonym, którzy zostali poinformowani o przysługujących im prawach, przekazana została taka informacja, odpowiedzieli:

W trakcie wywiadów funkcjonariusze Policji podnosili, że treść pouczeń jest raczej zrozumiała dla podejrzanych. Jeden z funkcjonariuszy stwierdził jednak, że osoby, które pierwszy raz mają kontakt z wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych dopytują się o szczegóły w zakresie obowiązków podejrzanego. Część funkcjonariuszy zaznaczała, że niektórzy podejrzani mogą z premedytacją udawać brak zrozumienia treści pisemnego pouczenia. Funkcjonariusze

uczestniczący w wywiadach, zasadniczo deklarowali, że w przypadku jakichkolwiek pytań, treść informacji o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego wyjaśniana jest tak długo, aż stanie się w pełni zrozumiała dla osoby zapoznawanej. Jeden z funkcjonariuszy stwierdził, że w jego karierze zawodowej przypadki, w których podejrzanym dopytywał się o treść uprawnień, zdarzały się jedynie wyjątkowo.

W wywiadzie przeprowadzonym z prokuratorem nasz rozmówca ocenił, że treść pouczeń stanowi często „kalkę” z odpowiednich przepisów k.p.k. i może nie być zrozumiała. Ponadto w jego ocenie wzór pouczenia jest nieprzystępny wizualnie z uwagi na rozmiar czcionki, układ tekstu oraz długość pouczeń. W ocenie prokuratora zasadnym byłoby przygotowanie pouczeń w formule easy to read.

Dostępność pouczenia w innym języku niż język polski

Na wstępie zaznaczyć należy, że w ramach struktur Komendy Głównej Policji nie są gromadzone dane statystyczne dotyczące liczby zatrzymanych, którzy nie władają w wystarczającym stopniu językiem polskim i w związku z tym, w toku postępowania karnego zachodzi konieczność zapewnienia im udziału tłumacza w czynnościach³⁴. Jednakże, w związku ze statystykami Służby Więziennej, zgodnie z którymi w jednostkach penitencjarnych przebywa ponad 500 cudzoziemców, istnieje potrzeba zapewnienia dostępności pouczeń w innych językach³⁵.

Obecnie (stan na 16 stycznia 2016 r.) Komenda Główna Policji nie dysponuje przetłumaczonymi na języki obce pouczeniami³⁶.

³⁴ Polska, Odpowiedź Komendy Głównej Policji na wniosek HFPC z dnia 30 grudnia 2015 r. o udostępnienie informacji publicznej (L.dz. Gip-105/16/1186/15/RP).

³⁵ Polska, Dane aktualne na dzień 30.11.2015 r., zgodnie z informacjami opublikowanymi na stronie Służby Więziennej <http://sw.gov.pl/Data/Files/001c169lidz/listopad-2015.pdf> (data dostępu: 16.01.2016).

³⁶ Na etapie graficznego opracowania raportu w celach jego publikacji (marzec 2016) przetłumaczone wzory pouczeń były już dostępne: <https://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/wzory-pouczen/>

Komenda Główna Policja poinformowała jednak, że Ministerstwo Sprawiedliwości w dniu 12 października 2015 r. zawarło umowę na wykonanie tłumaczeń w postępowaniu karnym³⁷. Ministerstwo Sprawiedliwości zleciło w formie zamówienia publicznego wykonanie usługi pisemnego tłumaczenia wzorów pouczeń w postępowaniu karnym³⁸. Zamówienie zakłada wykonanie pisemnego tłumaczenia zwykłego (nieprzysięgłego) wzorów pouczeń: o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym, o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania, o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym, o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym z języka polskiego na dwadzieścia sześć języków (tj. angielski, bułgarski, chorwacki, czeski, duński, estoński, fiński, francuski, nowogrecki, hiszpański, litewski, łotewski, niderlandzki, niemiecki, portugalski, rumuński, słowacki, słoweński, szwedzki, węgierski, włoski, rosyjski, ukraiński, wietnamski, arabski i turecki).

Wcześniej, 27 lipca 2014 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło ogłoszenie w zakresie usługi pisemnego tłumaczenia wzorów pouczeń w postępowaniu karnym, wynikających z Rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z maja 2014 r.³⁹, jednak postępowanie o udzielenie tego zamówienia zostało następnie unieważnione przez zamawiającego⁴⁰.

³⁷Ibid.

³⁸Polska, Informacje o zamówieniu publicznym dostępne są na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/zakonczone/rok-2015/news,7838,baf-f-ii-3710-5715.html> (data dostępu: 16.01.2016).

³⁹Polska, Informacje o zamówieniu publicznym dostępne są na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/zakonczone/rok-2015/news,6849,baf-3710-415.html> (data dostępu: 17.01.2016).

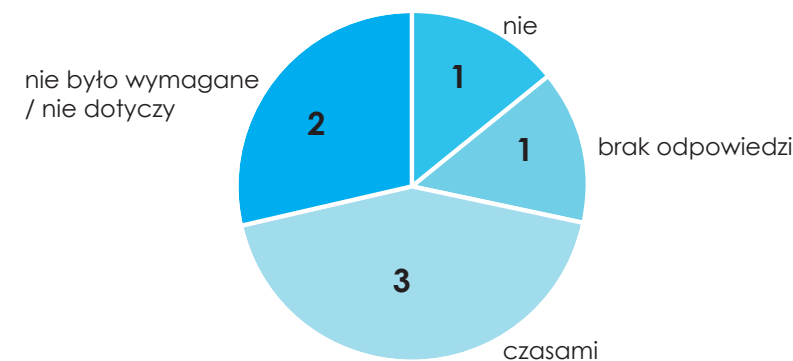
⁴⁰Polska, Pismo z dnia 14 lipca 2015r. dostępne na stronie: <https://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/zamowienia-publiczne/zakonczone/rok-2015/news,6849,baf-3710-415.html> (data dostępu: 17.01.2016).

W zakresie przekazywania pouczeń o uprawnieniach podejrzanego w języku innym niż język polski, wszyscy funkcjonariusze stwierdzili, że nie dysponują jeszcze obecnie ogólnodostępną, ustandaryzowaną dla struktur Policji przetłumaczoną wersją aktualnych pouczeń (w tym pouczenia dla pokrzywdzonego). W toku wywiadów z policjantami, uzyskaliśmy informację, że wiedzą, iż realizowany jest przetarg na wykonanie tłumaczeń wszystkich pouczeń w postępowaniu karnym na języki obce.

W sytuacji braku przetłumaczonych formularzy pouczeń o uprawnieniach, policjanci, z którymi przeprowadziliśmy wywiad, przekazali informację o rozmaitych sposobach zapewnienia, że informacja o uprawnieniach podejrzanego zostanie mu przekazana w sposób dla niego zrozumiały. Część z policjantów stwierdziła, że w ramach ich komend dostępne są gotowe przetłumaczone wersje pouczeń o uprawnieniach w określonych językach (z uwagi na to, że tłumaczenie takie zostało zlecone na potrzeby określonego postępowania przygotowawczego).

Pouczenie uwzględniające szczególne potrzeby podejrzanych lub oskarżonych

Na pytanie: *W przypadku podejrzanych i oskarżonych wymagających szczególnego traktowania informacja ta została im przekazana w sposób uwzględniający ich szczególne cechy wymagające ochrony?*, respondenci ankiet dla obrońców odpowiedzieli:

Funkcjonariusze Policji, z którymi przeprowadzone zostały wywiady, w swojej praktyce służbowej nie zetknęli się z wersją pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego, która odpowiadałaby szczególnym potrzebom osób z niepełnosprawnościami (np. pouczenie w formacie języka Braille'a). Jeden z funkcjonariuszy skomentował, że brak takich pouczeń stanowi wyraz szerszego problemu braku udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami w kontakcie z Policją. Jeden z funkcjonariuszy bezpośrednio przywołał treść art. 79 k.p.k., który przewiduje obowiązkowy udział obrońcy w postępowaniu karnym, np. jeżeli oskarżony jest głuchy, niemy lub niewidomy, a także jeżeli zachodzi wątpliwość, czy stan zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny. W opinii tego funkcjonariusza, taki udział obrońcy stanowi gwarancję realizacji prawa do obrony.

Również w trakcie wywiadu z prokuratorem uzyskaliśmy informację, że prokuratura nie dysponuje w ramach swoich struktur ogólnodostępnymi pouczeniami o prawach w wersjach przystosowanych do szczególnych potrzeb podejrzanych i oskarżonych (np. w języku Braille'a lub w formie audiobook'ów).

Korzystne z perspektywy realizacji obowiązków informacyjnych w stosunku do osób ze szczególnymi potrzebami mogą być podręczniki i zbiory dobrych praktyk.

WAŻNA UWAGA

Warto podkreślić, że przywołane wyżej problemy z dostępnością wersji przetłumaczonej na inne niż polski języki lub dostosowanej do szczególnych potrzeb dotyczą nie tylko pouczenia o prawach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym, ale także pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym, pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania oraz pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym.

4. STANDARD NR 4: PRAWO DO INFORMACJI O CHARAKTERZE ZARZUTU (OSKARŻENIA)

4.1. INFORMACJA O CHARAKTERZE ZARZUTÓW LUB OSKARŻENIA

Wskaźnik 4.1: Podejrzani i oskarżeni otrzymują informacje o charakterze zarzutów karnych lub oskarżenia wysuwanego pod ich adresem.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	2
OGÓLNY WYNIK	100%

4.1.A. REGULACJE PRAWNE DETERMINUJĄCE SPOSÓB PRZEKAZYWANIA INFORMACJI O CHARAKTERZE ZARZUTU LUB OSKARŻENIA

W polskim prawie istnieje wymóg przedstawienia podejrzanym informacji o charakterze zarzucanego czynu.

W tym miejscu wskazać należy, że polskie postępowanie przygotowawcze może być zasadniczo prowadzone w dwóch trybach – bardziej sformalizowanego śledztwa lub mniej sformalizowanego dochodzenia. W świetle art. 313 § 1 k.p.k. (będącego częścią rozdziału 35 k.p.k. pt. „Przebieg śledztwa”), w przypadku dostatecznie uzasadnionego podejrzenia, że czyn popełniła określona osoba, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza je niezwłocznie podejrzanemu i przesłuchuje się go, chyba że ogłoszenie postanowienia lub przesłuchanie podejrzanego nie jest możliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju. Postanowienie to, w świetle § 2 tego artykułu, zawiera wskazanie podejrzanego, dokładne określenie zarzucanego mu czynu i jego kwalifikacji prawnej.

W toku dochodzenia, które z reguły prowadzi Policja, sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów nie jest konieczne, chyba

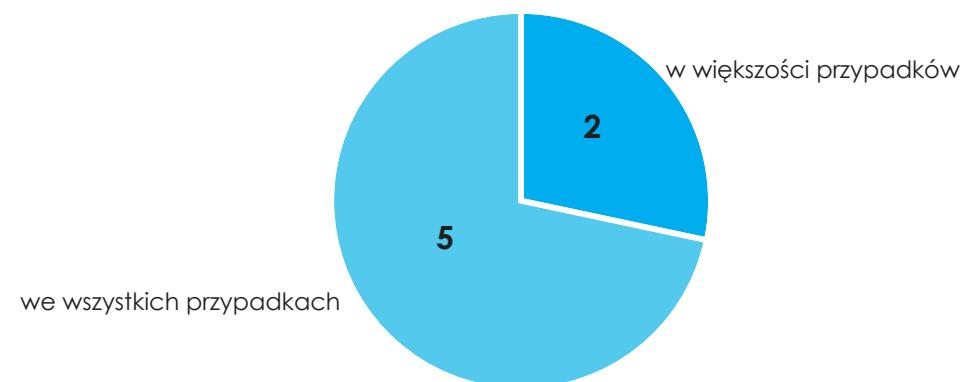
że podejrzany jest tymczasowo aresztowany (art. 325g § 1 k.p.k.). W przypadku dochodzenia, kiedy nie sporządza się postanowienia o przedstawieniu zarzutów, w świetle art. 325g § 2 k.p.k. przesłuchanie osoby podejrzanej zaczyna się od powiadomienia jej o treści zarzutu wpisanego do protokołu przesłuchania. Osobę tę od chwili rozpoczęcia przesłuchania uważa się za podejrzanego. Zasadnym wydaje się również przytoczenie informacji o treści art. 308 k.p.k. (dot. niezbędnych czynności prowadzonych przez Policję jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia), w świetle którego w wypadkach niecierpiących zwłoki, w szczególności wtedy, gdy mogłoby to spowodować zatarcie śladów lub dowodów przestępstwa, można przesłuchać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Przesłuchanie należy wówczas zacząć od przekazania informacji o treści zarzutu.

W świetle art. 313 § 3 k.p.k. podejrzany może żądać (do czasu zawiadomienia go o terminie zapoznania się z materiałami śledztwa) podania mu ustnie podstaw zarzutów, a także sporządzenia uzasadnienia na piśmie, o czym należy go pouczyć. Uzasadnienie takie doręcza się podejrzanemu i ustanowionemu obrońcy w terminie 14 dni.

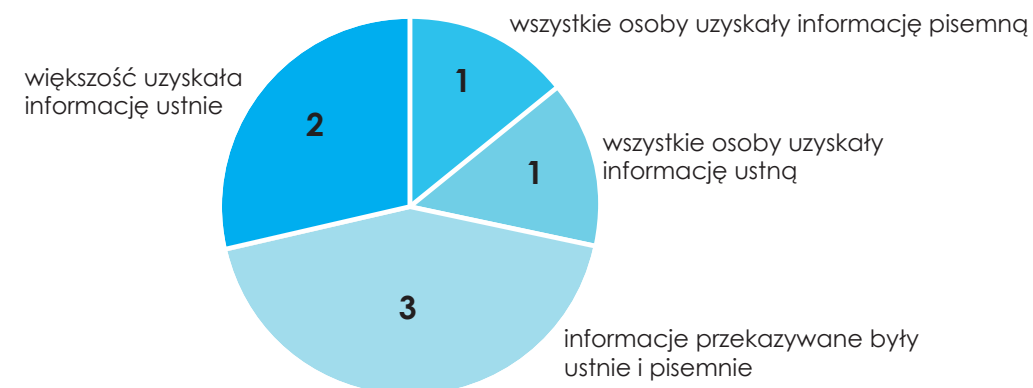
Przekazanie informacji o treści oskarżenia oskarżonemu określone jest w art. 338 § 1 k.p.k., który precyzuje, że „jeżeli akt oskarżenia odpowiada warunkom formalnym, prezes sądu lub referendarz sądowy niezwłocznie zarządza doręczenie jego odpisu oskarżonemu, wzywając do składania wniosków dowodowych w terminie 7 dni od doręczenia mu aktu oskarżenia, a także pouczając o prawie do złożenia wniosku o zobowiązanie prokuratora do uzupełnienia materiałów postępowania przygotowawczego dołączonych do aktu oskarżenia o określone dokumenty zawarte w aktach tego postępowania, gdy ma to znaczenie dla interesu oskarżonego.”.

4.1.B. PRAKTYKA PRZEKAZYWANIA INFORMACJI O CHARAKTERZE ZARZUTU LUB OSKARŻENIA

Na pytanie w ankiecie dla obrońców: „Czy na podstawie Pana/ Pani doświadczeń zawodowych z ostatnich 9 miesięcy może Pan/ Pani stwierdzić, że podejrzani lub oskarżeni zostali poinformowani o czynie zabronionym, o którego popełnienie są podejrzani lub oskarżeni?”, respondenci udzieli odpowiedzi:

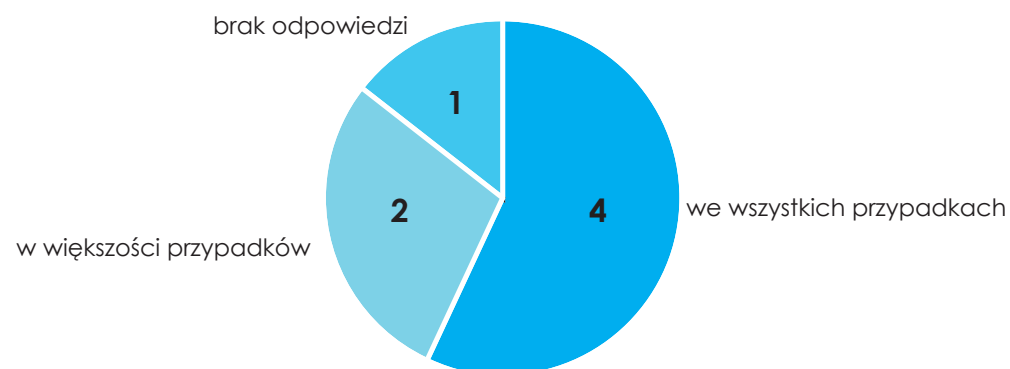
W przypadku uzyskania przez podejrzanych i oskarżonych informacji na temat czynu zabronionego, o którego popełnienie są podejrzani lub oskarżeni, respondenci wskazywali, że:

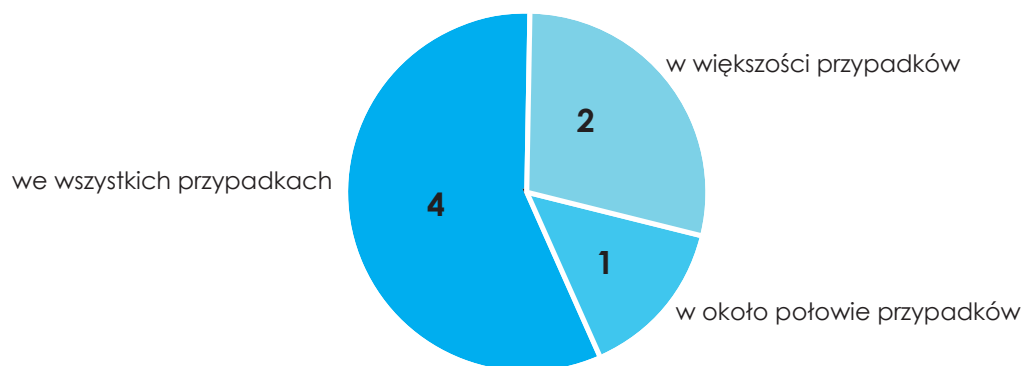

Respondenci zgodnie odpowiedzieli, że informacja o charakterze zarzutu przekazywana była podczas pierwszego przesłuchania przez Policję.

Na pytanie w ankiecie dla obrońców: „Czy na podstawie Pana/Pani doświadczeń zawodowych z ostatnich 9 miesięcy może Pan/Pani stwierdzić, że podejrzani i oskarżeni zostali poinformowani o kwalifikacji prawnej zarzucanego przestępstwa?“, respondenci odpowiedzieli, że miało to miejsce:

W zakresie poinformowania w przeciągu ostatnich 9 miesięcy podejrzanych i oskarżonych o zarzucanym charakterze uczestnictwa w przestępstwie, respondenci ankiet wskazali, że miało to miejsce:

Respondenci zgodnie stwierdzili, że przekazywana jest w praktyce również informacja o ewentualnych zmianach w zakresie zarzutów.

W trakcie wywiadów z mecenasami nasi rozmówcy zgodnie twierdzili, że oskarżeni i podejrzani otrzymują informacje o charakterze oskarżenia wysuwanego pod ich adresem oraz informacje dotyczące zarzutów karnych. Jeden z naszych rozmówców wskazał, że z reguły informacje dotyczące oskarżenia są ujęte dużo bardziej szczegółowo niż informacje w przypadku zarzutów. Jeden z naszych rozmówców wyraził ocenę, że problemem nie jest brak informacji o treści zarzutu, ale często takie jego sformułowanie, które ogranicza się do wymogów wynikających z kodeksu. Tym samym podejrzany, który nie korzysta z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, nie jest w stanie w pełni zrozumieć treści informacji dotyczących zarzutu karnego, która często stanowi literalne powtórzenie języka prawnego.

Podczas wywiadów funkcjonariusze Policji stwierdzali, że jakość i ilość informacji przekazywanych podejrzanemu o charakterze zarzucanego mu czynu jest taka sama, niezależnie od tego, czy informacje te znajdują się w postanowieniu o przedstawieniu zarzutów, czy są umieszczane w protokole. Rozmówcy wskazywali, że podejrzany informowany jest o czasie, miejscu, opisie czynu, kwalifikacji prawnej oraz ewentualnie dodatkowej charakterystyce czynu (np. popełnieniu go w warunkach recydywy). Policjanci podnosili, że podejrzanemu nie jest przekazywana informacja o grożącej sankcji karnej.

Policjanci stwierdzili, że ewentualne zmiany w zakresie zarzutów karnych dokonywane są w drodze nowego postanowienia, niezależnie od pierwotnej formy przekazania informacji o zarzutach podejrzanemu. Postanowienie o zmianie zarzutów ogłaszane jest podejrzanemu.

4.2. INFORMACJA O POWODACH ZATRZYMANIA LUB TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Wskaźnik 4.2: Podejrzani i oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani, pouczeni są o powodach ich zatrzymania lub tymczasowego aresztowania.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	2
OGÓLNY WYNIK	100%

4.2.A. REGULACJE PRAWNE DETERMINUJĄCE SPOSÓB PRZEKAZANIA INFORMACJI O POWODACH ZATRZYMANIA LUB TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

O tym, że zatrzymanego należy natychmiast poinformować o powodach zatrzymania, a także o przysługujących mu prawach, stanowi artykuł 244 § 2 k.p.k. Oprócz tego należy także wysłuchać zatrzymanego. Z zatrzymania sporządza się protokół, w którym należy umieścić złożone oświadczenia oraz zaznaczyć udzielenie zatrzymanemu informacji o przysługujących mu prawach. Odpis protokołu należy wręczyć zatrzymanemu (art. 244 § 3 k.p.k.).

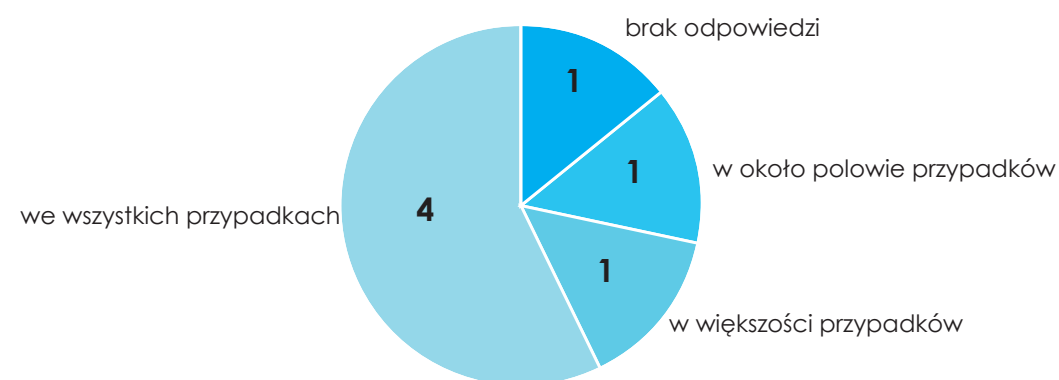
W tym kontekście należy wskazać, że już na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed 2 czerwca 2014 r., zatrzymanego należało natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, oraz wysłuchać go. Wprowadzona w celu wdrożenia Dyrektywy nowelizacja zobowiązała jednak Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia wzoru pouczenia oraz wskazała precyzyjnie podstawowy zakres tych pouczeń.

W zakresie podejrzanych, którzy są tymczasowo aresztowani, istotną regulacją jest art. 251 § 1 k.p.k., który stwierdza, że w postanowieniu o zastosowaniu środka zapobiegawczego należy wymienić osobę,

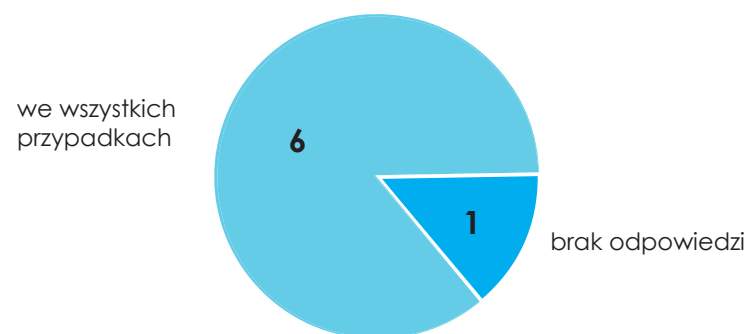
zarzucany jej czyn, jego kwalifikację prawną oraz podstawę prawną zastosowania tego środka. Nowością wprowadzoną wraz z ostatnią nowelizacją procedury karnej jest precyzyjne uregulowanie w art. 250 § 2 a k.p.k. elementów wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, który stanowi, że wymienia się w nim dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo, okoliczności przemawiające za istnieniem zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwości popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa oraz określonej podstawy stosowania tego środka zapobiegawczego i konieczności jego stosowania.

4.2. B. PRAKTYKA INFORMOWANIA O POWODACH ZATRZYMANIA LUB TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Adwokaci, zapytani w ankiecie, czy w praktyce ostatnich 9 miesięcy podejrzani i oskarżeni, którzy zostali zatrzymani, zostali pouczeni o powodach ich zatrzymania, udzielili odpowiedzi:

W zakresie praktyki ostatnich 9 miesięcy dot. przekazania informacji o powodach tymczasowego aresztowania, adwokaci w ankiecie stwierdzili, że pouczenie o powodach tymczasowego aresztowania miało miejsce:

W toku wywiadów z mecenasami nasi rozmówcy zgodnie stwierdzili, że zawsze przekazywana jest informacja o powodach tymczasowego aresztowania. W zakresie przekazania informacji o powodach zatrzymania, część adwokatów nie była w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Twierdzili, że nie są z reguły obecni przy czynności zatrzymania. Jeden rozmówca stwierdził, że informacja o powodach zatrzymania nie jest przekazywana zawsze, zaś jeden, że przekazanie takiej informacji stanowi obecnie standard operacyjny.

Funkcjonariusze Policji zgodnie deklarowali, że zatrzymani są informowani o powodach zatrzymania.

5. STANDARD NR 5: UDOSTĘPNIANIE POUCZENIA O PRAWACH PODEJ- RZANYM I OSKARŻONYM, KTÓRZY ZOSTALI ZATRZYMANI LUB TYMCZA- SOWO ARESZTOWANI.

Wagę poprawnej realizacji obowiązków informacyjnych w stosunku do osób zatrzymanych lub tymczasowo aresztowanych mogą potwierdzać dane statystyczne, zgodnie z którymi w 2014 r. prokuratorzy 18 835 razy występowali do sądów z wnioskami o zastosowanie tymczasowego aresztowania⁴¹, a tylko w grudniu 2015 r. Policja do-

⁴¹ Polska, Dane statystyczne zawarte w Sprawozdaniu Prokuratora Generalnego z rocznej działalności prokuratury w 2014 r.; dostęp: <http://www.pg.gov.pl/aktualnosc-prokuratury-generalnej/sprawozdanie-prokuratora-generalnego-z-rocznej-dzialalnosc-prokuratury-w-2014-r.html#.Vpe3Yk-lBdg> (data dostępu: 17.01.2016)

konała 15 505 zatrzymań „na gorącym uczynku”, 5 970 zatrzymań poszukiwanych oraz 5 125 zatrzymań nietrzeźwych kierujących pojazdami⁴².

5.1 PISEMNE POUCZENIE O PRAWACH W ZWIĄZKU Z ZATRZYMANIEM LUB TYMCZASOWYM ARESZTOWANIEM

Wskaźnik 5.1 Podejrzani lub oskarżeni otrzymują pisemne pouczenie o prawach w związku z ich zatrzymaniem lub tymczasowym aresztowaniem.

Ocena prawnej transpozycji	2
----------------------------	---

Ocena wdrożenia w praktyce	2
----------------------------	---

OGÓLNY WYNIK	100%
---------------------	-------------

5.1.A. REGULACJE PRAWNE OKREŚLAJĄCE OBOWIĄZEK PISEMNEGO POUCZENIA O PRAWACH ZATRZYMANEGO LUB TYMCZASOWO ARESZTOWANEGO

W polskim systemie prawnym istnieje obowiązek pouczenia o uprawnieniach zarówno zatrzymanych, jak i tymczasowo aresztowanych. Aktualne wzory pisemnych pouczeń określone są odpowiednio w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. oraz z dnia 11 czerwca 2015 r. Oba rozporządzenia wydane zostały na podstawie delegacji ustawowej, zawartej odpowiednio w art. 244 § 5 k.p.k.⁴³ oraz 263 § 8 k.p.k.

Potrzeba zmian w zakresie pouczenia osób zatrzymanych była wskazywana w Raportach Komitetu ds. Zapobiegania Torturom (CPT). W ostatnim Raporcie z wizytacji w Polsce w 2013 r. Komitet wskazał⁴⁴:

⁴² Polska, Archiwalne statystyki miesięczne dostępne na stronie <http://www.policja.pl/pol/form/1,dok.html> (data dostępu: 17.01.2016).

⁴³ Polska, Aktualny kształt art. 244 § 5 k.p.k. wynika z art. 5 pkt 8 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396).

⁴⁴ CPT, Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

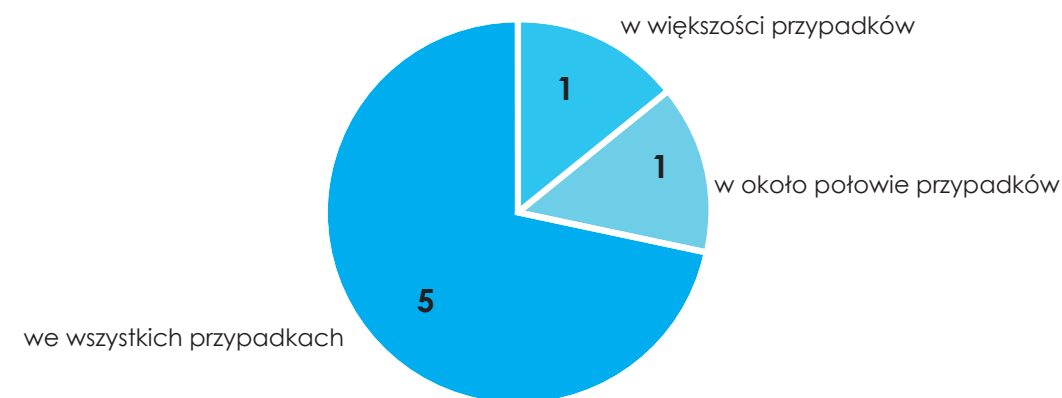
Podobnie jak miało to miejsce w przypadku wizyty w roku 2009, duża liczba osób zatrzymanych, z którymi rozmawiali członkowie delegacji utrzymywała, że nie została poinformowana o przysługujących im prawach lub nie zrozumiała ich [treści]. Nadal funkcjonuje system zaobserwowany w trakcie wizyty z 2009 roku, tzn. standardowa forma protokołu z zatrzymania, o którego podpisanie proszeni są zatrzymani, zawiera sekcję z informacjami o prawach osób zatrzymanych. Mimo to w większości przypadków (wbrew obowiązującym przepisom) kopia protokołu nie była przekazywana osobie zatrzymanej, lecz zatrzymywana przez funkcjonariuszy policji (chyba że osoba zatrzymana zażądała jej przekazania).

W związku z powyższym CPT ponawia zalecenie, by polskie władze podjęły kroki w celu zapewnienia, by wszystkie osoby zatrzymane przez policję były w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach od samego początku pozbawienia wolności (czyli od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce policji). Powinno to następować przez zapewnienie jasnej, ustnej informacji udzielanej w chwili zatrzymania, która przy najbliższej sposobności (tj. przy pierwszym przyjęciu w jednostce policji) powinna zostać uzupełniona o pisemną informację o prawach przysługujących osobom zatrzymanym.

W tym celu CPT po raz kolejny zaleca polskim władzom, by sporządziły one pisemny wykaz praw przysługujących osobom zatrzymanym, ujęty w przystępnej formie. Osoby zatrzymane powinny być proszone o podpisanie oświadczenia stwierdzającego, że zostały poinformowane o przysługujących im prawach oraz za każdym razem otrzymać kopię stosownej informacji w formie pisemnej. Wersja pisemna powinna być dostępna w stosownym wachlarzu języków. Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć [treść] przysługujących im praw; obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach policji.

5.1.B. PRAKTYKA UDOSTĘPNIANIA POUCZEŃ ZATRZYMANYM LUB TYMCZASOWO ARESZTOWANYM

Pisemne pouczenie o prawach podejrzani i oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani, w świetle ankietowych odpowiedzi, otrzymywali:

Natomiast, w trakcie wywiadów: trzech rozmówców stwierdziło, że tak lub raczej tak; jeden, że nie; jeden zaś stwierdził, że trudno powiedzieć.

Funkcjonariusze Policji, jednoznacznie stwierdzili, że zatrzymani otrzymują egzemplarz pisemnego pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym.

5.2. MOMENT POUCZENIA ZATRZYMANEGO I TYMCZASOWO ARESZTOWANEGO ORAZ SPOSÓB REDAKCJI INFORMACJI O PRAWACH

Wskaźnik 5.2: Pouczenie o prawach przekazywane jest niezwłocznie, w języku zrozumiałym dla zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

5.2.A. MOMENT POUCZENIA ZATRZYMANEGO I TYMCZASOWO ARESZTOWANEGO – REGULACJE PRAWNE

Moment przekazania pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym jest zdefiniowany w przepisach Art. 244 § 2 k.p.k. precyzuje, że zatrzymanego należy natychmiast poinformować o przysługujących mu prawach. Zgodnie z poglądami doktryny „natychmiastowość” nakazuje, by poinformowanie nastąpiło z chwilą fizycznego zatrzymania, gdy osoba zatrzymywana nie ma możliwości niepodporządkowania się woli zatrzymującego⁴⁵. Zgodnie z treścią rozporządzenia zatrzymany musi potwierdzić swoim podpisem fakt otrzymania pouczenia oraz wskazać datę takiego pouczenia.

Moment przekazania pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego określony jest w art. 250 § 3 oraz § 3a k.p.k. W świetle art. 250 § 3 k.p.k., prokurator, przesyłając wraz z aktami sprawy wniosek do sądu o zastosowanie tymczasowego aresztowania, poucza podejrzanego o przysługujących mu w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania uprawnieniach oraz zarządza jednocześnie doprowadzenie go do sądu. Art. 250 § 3a k.p.k. precyzuje z kolei, że w przypadku, gdy tymczasowe aresztowanie stosowane jest w postępowaniu sądowym, pouczenia oskarżonego o przysługujących mu w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania uprawnieniach dokonuje sąd niezwłocznie po ogłoszeniu lub doręczeniu oskarżonemu postanowienia o zastosowaniu tego środka zapobiegawczego.

5.2.B. REDAKCJA POUCZENIA – REGULACJE PRAWNE

Język pisemnych pouczeń wynika ze wskazanych powyżej rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości.

Podobnie, jak w przypadku pouczenia podejrzanego, również w tym wypadku ustawodawca zdecydował się na użycie niespersonalizowanej formuły: „Zatrzymanemu w postępowaniu karnym przysługują

wymienione poniżej uprawnienia(...)”, podczas gdy wzór zawarty w Dyrektywie posługuje się zwrotem „Jako osobie zatrzymanej lub aresztowanej przysługują Ci następujące prawa(...)”.

Podobnie sformułowane są informacje o poszczególnych uprawnieniach, stanowią one powtórzenie albo parafrazę treści odpowiednich przepisów prawnych. Dla zobrazowania różnic w sposobie redakcji warto zestawić zapisy mówiące o prawie do kontaktu z adwokatem.

We wzorze zawartym w Dyrektywie możemy znaleźć następujące informacje: „Masz prawo do poufnej rozmowy z adwokatem. Adwokat jest niezależny od policji. Poproś policję, jeżeli potrzebujesz pomocy w skontaktowaniu się z adwokatem; policja udzieli Ci pomocy. W niektórych przypadkach pomoc może być bezpłatna. Poproś policję o dodatkowe informacje.”.

W stanowiącym odpowiednik tej regulacji zapisie w Rozporządzeniu czytamy natomiast: „Zatrzymanemu w postępowaniu karnym przysługują wymienione poniżej uprawnienia: (...)3. Prawo do niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym i bezpośrednio z nim rozmowy (art. 245 § 1).”.

Już powyższe zestawienie pokazuje, że polski ustawodawca posługuje się mniej opisową formułą, która może być nie do końca zrozumiała dla odbiorców tego przekazu. Wydaje się, że taki sposób formułowania pouczeń wynika z dotychczasowego sposobu redakcji tekstów aktów prawnych.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy jest to język zrozumiały dla osoby zatrzymanej, gdyż umiejętność zrozumienia tekstu pouczenia zależy na będzie od indywidualnych cech. W porównaniu do pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym, omawiane pouczenie jest krótsze (niecała jedna strona).

⁴⁵Polska, L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555), Lex nr 10165.

5.2.C. PRAKTYKA W ZAKRESIE POU CZANIA OSÓB ZATRZYMAN YCH I TYMCZASOWO ARESZTOWANYCH

W ramach ankiet dla obrońców, jeden respondent odpowiedział, że pouczenie wręczone zostało w trakcie zatrzymania. Trzech respondentów wskazało, że miało to miejsce podczas pierwszego przesłuchania przez Policję. W ramach pozostałych odpowiedzi jeden respondent wskazał, że zatrzymani otrzymują pouczenie często dopiero przy przesłuchaniu albo przy okazji wypuszczenia, zaś aresztowani najpóźniej z chwilą przesłuchania. Jeden respondent wskazał, że trudno odpowiedzieć na to pytanie, jeden zaś w ogóle nie udzielił odpowiedzi.

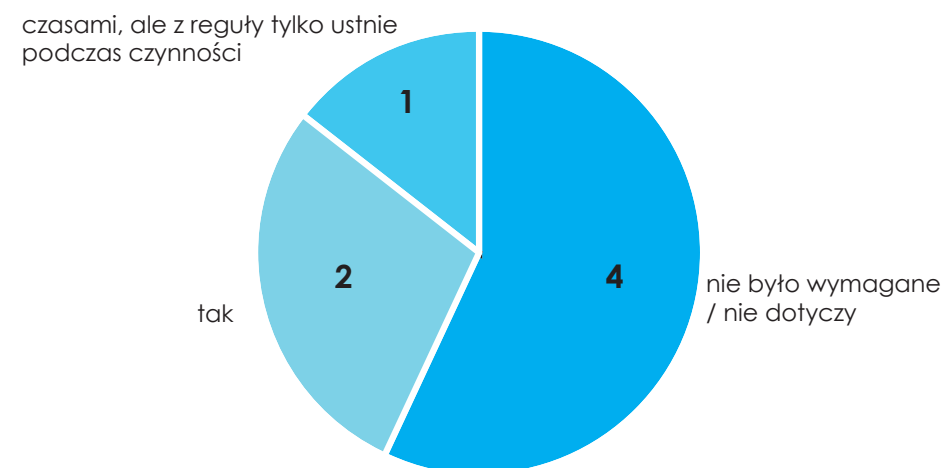
Adwokaci-respondenci ankiet zapytani, czy zatrzymani lub tymczasowo aresztowani otrzymują wystarczającą ilość czasu na przeczytanie pouczenia o prawach, odpowiedzieli, że:

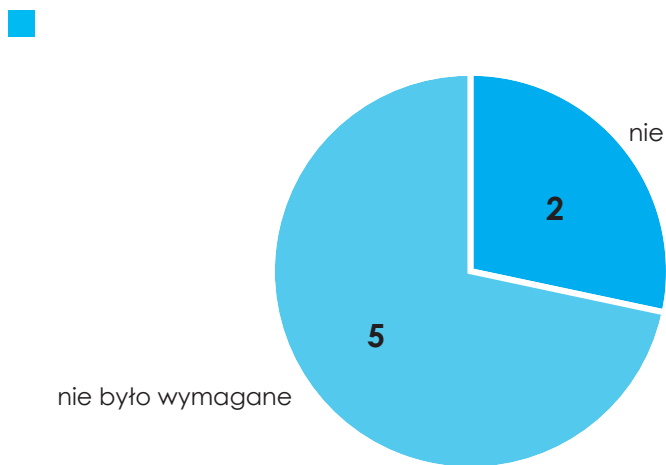
Wszyscy respondenci zgodnie stwierdzili, że w praktyce zezwala się na zatrzymanie egzemplarza pouczenia o prawach.

W toku wywiadów, w zakresie pisemnych pouczeń dla zatrzymanych, rozmówcy twierdzili, że są one wręczone podczas pierwszego przesłuchania. Jeden rozmówca stwierdził, iż zdarza się, że pisemne pouczenie wręczone było dopiero po przesłuchaniu. W toku wywiadów większość z naszych rozmówców wskazała, że problemem przy pisemnym pouczeniu nie jest brak wystarczającej ilości czasu na przeczytanie tego pouczenia, ale raczej stres sytuacyjny uniemożliwiający zrozumienie języka pouczenia.

Na pytanie w ankiecie, czy w praktyce ostatnich 9 miesięcy podejrzani i oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani, otrzymali przetłumaczone pouczenia o prawach, w sytuacji, w której nie rozumieją języka polskiego, adwokaci odpowiedzieli:

Na pytanie, czy pouczenie o prawach udostępniane jest w alternatywnych formatach (np. zapisane w języku Braille'a albo dużą czcionką) podejrzany i oskarżony, którzy potrzebują takich alternatywnych formatów, obrońcy w ankiecie odpowiedzieli:

Podczas wywiadów z obrońcami w postępowaniu karnym, rozmówcy nie byli w stanie powiedzieć, jak kształtuje się praktyka udostępniania pouczeń w formie dostosowanej do potrzeb językowych osób niewładających językiem polskim w dostatecznym stopniu oraz jak kształtuje się praktyka udostępniania pouczeń w alternatywnych formatach z uwagi na niepełnosprawność lub wiek.

W toku wywiadów z funkcjonariuszami Policji uzyskaliśmy zgodną informację, że wyrażenia „natychmiast”, zawarte w art. 244 § 2 k.p.k. nie jest z reguły rozumiane w ten sposób, że oznacza równoczesność z momentem zatrzymania. Policjanci zgodnie wskazywali, że często przekazanie pouczenia i przystąpienie do czynności procesowych z udziałem zatrzymanego wiązałyby się z nadmierną ingerencją w jego sferę osobistą (np. w sytuacji, kiedy jest zatrzymywany znajdował się na ulicy). Przekazanie pouczenia następuje „natychmiast”, np. w sytuacji kiedy osoba zatrzymywana jest w domu, albo w ustronnym miejscu. Przekazanie pouczenia w pozostałych przypadkach może następować, np. dopiero na terenie jednostki Policji. Policjanci, z którymi prowadzone były wywiady, jednoznacznie wskazywali, że w praktyce przekazanie pouczenia o prawach zatrzymanego następuje w możliwie najszybszym, dogodnym także dla podejrzanego momencie.

5.3. KATALOG PRAW ZAMIESZCZONYCH W POUCZENIU

Wskaźnik 5.3: Pouczenie o prawach zawiera informacje dotyczące wszystkich praw wymienionych w artykułach 3 i 4 Dyrektywy.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	2
OGÓLNY WYNIK	100%

5.3.A. ZAWARTOŚĆ PISEMNYCH POUCZEŃ DLA ZATRZYMANEGO ORAZ TYMCZASOWO ARESZTOWANEGO

Pouczenie zatrzymanego

We wzorze pouczenia zatrzymanego wynikającym z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. zawarte były informacje o:

- prawie do informacji o przyczynie zatrzymania i do bycia wysłuchanym;
- prawie do złożenia lub odmowy złożenia oświadczenia w swojej sprawie;
- prawie do niezwłocznego kontaktu z adwokatem i bezpośrednio z nim rozmowy;
- prawie do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza;
- prawie do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania;
- prawie do zawiadomienia osoby najbliższej, jak również pracodawcy, szkoły, uczelni, dowódcy oraz osoby zarządzającej przedsiębiorstwem zatrzymanego albo przedsiębiorstwem, za które jest on odpowiedzialny, o zatrzymaniu;
- prawie do kontaktu z urzędem konsularnym lub z przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa, którego jest obywatelem;
- prawie do wniesienia do sądu zażalenia na zatrzymanie;
- prawie do natychmiastowego zwolnienia, jeżeli przyczyny zatrzymania przestały istnieć albo po upływie 48 godzin od chwili zatrzymania, o ile zatrzymany nie zostanie w tym czasie przekazany do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania;
- dostępie do niezbędnej pomocy medycznej.

Należy wskazać, że ustawa z września 2013 r. po raz pierwszy w sposób wyraźny zobowiązała do uwzględnienia w pouczeniu zatrzymanego informacji o przysługujących uprawnieniach do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia w przedmiocie zatrzymania. Kwestia ta budziła wątpliwości w praktyce, czego wyrazem był wniosek z 17 maja 2013 r. Rzecznika Praw Obywatelskich o stwierdzenie niezgodności art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.; dalej: k.p.k.) w zakresie, w jakim nie przewidywał prawa zatrzymanego do odmowy złożenia oświadczeń i obowiązku poinformowania zatrzymanego o takim prawie, z art. 42 ust. 2 i art. 42 ust. 3 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Postanowieniem z dnia 17 lipca 2014 r. Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w tym zakresie w związku z wycofaniem wniosku przez Rzecznika, który wskazał, że potrzeba wydania orzeczenia zdezaktualizowała się wobec przyznania zatrzymanemu prawa do odmowy złożenia oświadczeń i nałożenia obowiązku poinformowania go o takim prawie na mocy ustawy, które weszła w życie 2 czerwca 2014 r.⁴⁶

Poprzednia zmiana w zakresie katalogu pouczeń osoby zatrzymanej zaszła na mocy nowelizacji z dnia 24 października 2008 r., w ramach której zobowiązano organy postępowania do informowania zatrzymanego „o prawie do skorzystania z pomocy adwokata”.

W aktualnym wzorze pouczenia, wynikającym z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 r. znajdują się tożsame informacje do tych z Rozporządzenia z 2014 r. Modyfikacji uległo jedynie pouczenie o możliwości kontaktu z obrońcą, którego obecnie funkcję może pełnić zarówno adwokat, jak i radca prawny. Zgodnie z obecnym brzmieniem, zatrzymanego należy pouczyć o:

- prawie do niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym i bezpośrednio z nim rozmowy .

⁴⁶Polska, Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2014 r. w sprawie o sygn.akt. K 19/13.

Pouczenie osoby tymczasowo aresztowanej

Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie 2 czerwca 2014 r., zobowiązała również Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia wzoru pouczenia o uprawnieniach przysługujących w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania.

Wzór pouczenia tymczasowo aresztowanego określony w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2014 r. zawierał informacje o:

- prawie do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania, bez konieczności podania przyczyn odmowy;
- prawie do korzystania z pomocy wybranego przez siebie obrońcy, w tym obrońcy z urzędu;
- prawie do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza;
- prawie do zawiadomienia osoby najbliższej lub innej wskazanej osoby;
- prawie do kontaktu z urzędem konsularnym lub z przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa, którego jest obywatelem;
- prawie do informacji o treści zarzutów, ich uzupełnieniu i zmianach oraz kwalifikacji prawnej zarzucanego przestępstwa;
- prawie do przeglądania akt w części zawierającej dowody wskazane we wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania;
- prawie do wniesienia do sądu zażalenia na tymczasowe aresztowanie w terminie 7 dni od dnia otrzymania odpisu postanowienia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania;
- prawie do złożenia wniosku o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy;
- prawie do zapewnienia niezbędnej pomocy medycznej.

Aktualne pouczenie wynikające z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. zawiera informacje tożsame ze wskazanymi powyżej.

Różnice pomiędzy wzorem pouczenia zawartym w Dyrektywie a Rozporządzeniami przygotowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości

Warto podkreślić, że kolejność uprawnień, o których pouczone są osoby zatrzymane i tymczasowo aresztowane jest odmienna we wzorze przyjętym w polskim ustawodawstwie od wzoru pouczenia zamieszczonego w Dyrektywie. Podczas, gdy unijny wzór rozpoczyna pouczenie o prawie do korzystania z pomocy obrońcy, katalog pouczeń obowiązujących w ramach polskiego procesu karnego otwiera informacja o prawie do informacji o przyczynie zatrzymania.

Ponadto, wzór pouczenia zawarty w Dyrektywie posługuje się bardziej precyzyjnym opisem pouczenia o prawie do korzystania z pomocy tłumacza.

Podczas, gdy Minister Sprawiedliwości ograniczył się do sformułowania: „Jeżeli zatrzymany nie zna wystarczająco języka polskiego – prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza”, w Dyrektywie znajdziemy wskazanie, że:

Jeżeli nie mówisz językiem, którym posługuje się policja lub inne właściwe organy, lub go nie rozumiesz, masz prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza ustnego. Tłumacz ustny może Ci pomóc w rozmowie z adwokatem i musi zachować poufność tej rozmowy. Masz prawo do tłumaczenia pisemnego przynajmniej stosownych części istotnych dokumentów, w tym wszelkich decyzji sądowych, na podstawie których Cię zatrzymano lub aresztowano, każdego zarzutu lub aktu oskarżenia oraz każdego wyroku. W niektórych okolicznościach możesz uzyskać tłumaczenie lub streszczenie w formie ustnej.

Polski prawodawca jednak precyzyjniej opisuje prawo do odmowy składania wyjaśnień. Podczas, gdy w Dyrektywie wskazano jedynie, że „Podczas przesłuchania przez policję lub inne właściwe organy nie musisz odpowiadać na pytania dotyczące zarzucanego przestępstwa. Twój adwokat pomoże Ci w podjęciu decyzji”, w obowiązujących w ramach polskiego postępowania karnego pouczeniu możemy wyczytać, że tymczasowo aresztowanemu przysługuje „Prawo do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania, bez konieczności podania przyczyn odmowy”.

6. STANDARD NR 6: UDOSTĘPNIANIE POUCZENIA O PRAWACH W POSTĘPOWANIU DOTYCZĄCYM EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

Przed szczegółową analizą regulacji, dotyczących realizacji prawa do informacji w postępowaniu transgranicznym, zasadnym wydaje się określenie skali europejskich nakazów aresztowania kierowanych do Polski. W 2014 r. wpłynęło do Polski łącznie 356 europejskich nakazów aresztowania, z czego najwięcej, czyli 188, pochodziło z Republiki Federalnej Niemiec⁴⁷.

6.1. PISEMNE POUCZENIE O PRAWACH W POSTĘPOWANIU DOTYCZĄCYM EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

Wskaźnik 6.1: Podejrzani i oskarżeni podlegający europejskiemu nakazowi aresztowania otrzymują egzemplarz pouczenia o prawach.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	75%

⁴⁷Polska, Sprawozdanie Prokuratora Generalnego z rocznej działalności prokuratury w 2014 r.; str. 129.

6.1.A. REGULACJE PRAWNE OKREŚLAJĄCE OBOWIĄZEK PISEMNEGO POUCZENIA O PRAWACH ZATRZYMANEGO NA PODSTAWIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

W następstwie nowelizacji z września 2013 r. do Kodeksu postępowania karnego wprowadzono art. 607i § 4 k.p.k., który zobowiązał Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia wzoru pouczenia o uprawnieniach przysługujących osobie, której nakaz dotyczy, w wypadku jej zatrzymania. W jego następstwie Minister Sprawiedliwości wydał Rozporządzenie z 27 maja 2014 r.

Aktualny wzór pisemnego pouczenia o prawach wynika z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. Wzór pisemnego pouczenia zawiera umieszczony poniżej katalog uprawnień oraz sformułowanie „Potwierdzam otrzymanie pouczenia”, pod którym znajduje się miejsce na podpis pouczanego i datę.

Osoba zatrzymana na podstawie europejskiego nakazu aresztowania pouczone jest o:

- prawie do informacji o przyczynie zatrzymania;
- prawie do bycia wysłuchanym;
- prawie do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania, bez konieczności podania przyczyn odmowy;
- prawie do złożenia lub odmowy złożenia oświadczenia w swojej sprawie;
- prawie do niezwłocznego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym i bezpośrednio z nimi rozmowy;
- prawie do korzystania z pomocy wybranego przez siebie obrońcy. Jeżeli zatrzymany wykaże, że nie stać go na obrońcę, sąd może wyznaczyć obrońcę z urzędu;
- prawie do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza;
- prawie do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania;
- prawie do przeglądania akt w zakresie dotyczącym przyczyn zatrzymania;

- prawie do zawiadomienia osoby najbliższej lub innej wskazanej osoby, jak również pracodawcy, szkoły, uczelni, dowódcy oraz osoby zarządzającej przedsiębiorstwem zatrzymanego albo przedsiębiorstwem, za które jest on odpowiedzialny, o zatrzymaniu;
- prawie do kontaktu z urzędem konsularnym lub z przedstawicielstwem dyplomatycznym państwa, którego jest obywatelem;
- prawie do wniesienia do sądu zażalenia na zatrzymanie w terminie 7 dni od dnia zatrzymania;
- prawie do natychmiastowego zwolnienia, jeżeli przyczyny zatrzymania przestały istnieć, albo po upływie 48 godzin od chwili zatrzymania, o ile zatrzymany nie zostanie w tym czasie przekazany do dyspozycji sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania;
- prawie do informacji o treści europejskiego nakazu aresztowania oraz do otrzymania jego odpisu wraz z tłumaczeniem oraz z zawiadomieniem o posiedzeniu sądu w sprawie przekazania i tymczasowego aresztowania;
- prawie do złożenia oświadczenia w sprawie przekazania oraz prawo do wyrażenia zgody na przekazanie i zgody na ściganie za inne przestępstwa niż objęte wnioskiem o przekazanie, a także zgody na wykonanie kary pozbawienia wolności lub środków polegających na pozbawieniu wolności za te przestępstwa;
- fakcie, że powyższa zgoda nie może być cofnięta.

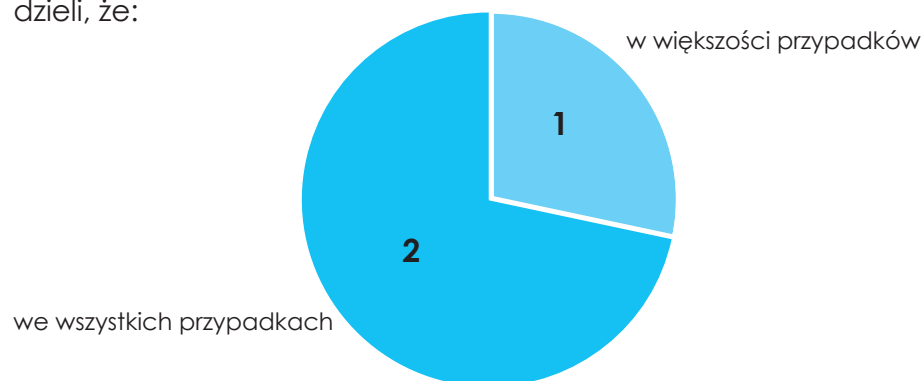
Warto podkreślić, że powyższy katalog jest zdecydowanie bardziej rozbudowany w stosunku do wzoru pouczenia wskazanego w Dyrektywie, który ogranicza się do pouczenia o:

- treści europejskiego nakazu aresztowania;
- możliwości pomocy ze strony adwokata;
- prawie do korzystania z pomocy tłumacza;
- możliwości wyrażenia zgody na przekazanie;
- prawie do przesłuchania w razie braku zgody na wydanie.

6.1.B. PRAKTYKA W ZAKRESIE POU CZANIA ZATRZYMAN YCH NA PODSTAWIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

Jedynie trzech respondentów ankiet dla obrońców w postępowaniu karnym w praktyce ostatnich 9 miesięcy występowało w sprawach, w których podejrzany podlegał europejskiemu nakazowi aresztowania.

W ramach tej grupy, adwokaci zapytani, czy podejrzani i oskarżeni, którzy podlegają ENA, otrzymują pouczenie o prawach, odpowiedzieli, że:

6.2. MOMENT PRZEKAZANIA POU CZENIA I SPOSÓB JEGO REDAKCJI

Wskaźnik 6.2: Pouczenie o prawach jest przekazywane niezwłocznie, w sposób i w języku, które są zrozumiałe dla podejrzanego lub oskarżonego.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

6.2.A. REDAKCJA JĘZYKOWA POU CZENIA O UPRAWNIENIACH ZATRZYMANEGO NA PODSTAWIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

Podobnie jak w przypadku wcześniej przywoływanych pouczeń, język w jakim sformułowane jest pouczenie o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie ENA jest zdeterminowany wzorem stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości. Na płaszczyźnie językowej pouczenie stanowi powtórzenie lub parafrazę sformułowań ustawowych.

6.2.B. MOMENT PRZEKAZANIA POU CZENIA O PRAWACH – REGULACJE PRAWNE

Przepisy prawa nie precyzują jednoznacznie, kiedy należy wręczyć pouczenie o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie ENA. Sąd Najwyższy w 2013 r. podkreślił jednak wagę jak najszybszego pouczenia, stwierdzając:

Wymóg świadomości konsekwencji, jakie wywoła oświadczenie przewidziane w art. 607e § 3 pkt 7 k.p.k. lub w art. 607i § 2 zd. 1 k.p.k.⁴⁸, zarówno odnośnie niestosowania zasady specjalności określonej w art. 607e § 1 k.p.k., jak i nieodwoływalności tego oświadczenia, stanowi o wymaganej dobrowolności jego składania; pouczenie w tym zakresie jest więc warunkiem skuteczności takiego oświadczenia. Jego brak podważa tym samym istnienie skutecznego wyrażenia woli w przedmiocie określonym w tych przepisach. Skoro zaś oświadczenie takie, przy braku pouczeń odnośnie do wskazanych konsekwencji, jest nieskuteczne, to nie można też skutecznie go odwołać.⁴⁹

⁴⁸Przyp. art. 607i § 2 k.p.k.: „Jeżeli osoba ścigana wyrazi taką wolę, sąd przyjmuje od niej do protokołu oświadczenie o zgodzie na przekazanie lub o zgodzie na niestosowanie przepisu art. 607e § 1. Oświadczenie nie może być cofnięte, o czym należy pouczyć osobę ściganą.”

⁴⁹Polska, Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt V KK 160/12.

Jak wskazuje S. Steinborn :

Nierozstrzygnięta została jednak przez ustawodawcę kwestia momentu oraz organu obowiązanej do dokonania tego pouczenia. Zamieszczenie tego upoważnienia w art. 607l regulującym sądowy etap postępowania w przedmiocie wykonania ENA mogłoby sugerować, iż obowiązek ten spoczywa na sędzi. Trzeba jednak zauważyć, że skoro chodzi o uprawnienia osoby ściganej, która została zatrzymana, to potrzeba dokonania tego pouczenia pojawia się znacznie wcześniej niż dopiero w momencie skierowania sprawy przez prokuratora do sądu. Wskazuje na to również przewidziany we wzorze pouczenia katalog uprawnień, o których należy pouczyć. Z tego względu należy stanąć na stanowisku, iż obowiązek pouczenia aktualizuje się już w momencie zatrzymania osoby ściganej i spoczywa na organie dokonującym tego zatrzymania (np. Policji). Późniejsze pouczenie spowoduje, że o części uprawnień osoba zatrzymana dowie się z opóźnieniem, co może negatywnie wpłynąć na realną możliwość skorzystania z nich⁵⁰.

6.2.C. PRAKTYKA POU CZANIA OSÓB OBJĘTYCH PROCEDURĄ EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

Respondenci ankiet wskazali, że pouczenie o prawach przekazane zostało albo w trakcie zatrzymania (jedna odpowiedź), albo w trakcie pierwszego przesłuchania przez Policję (dwie odpowiedzi). Respondenci stwierdzili, że podejrzani i oskarżeni, którzy podlegają ENA i nie rozumieją języka polskiego, otrzymują przetłumaczone pouczenia o prawach (trzy odpowiedzi). Odnośnie do udostępnienia pouczenia o prawach w alternatywnych formatach (np. zapisane w języku Braille'a albo dużą czcionką) jeden respondent stwierdził, że było przekazane w alternatywnym formacie, dwoje respondentów zaś stwierdziło, że nie.

W toku wywiadów prowadzonych z funkcjonariuszami Policji i prokuratorem, żaden z rozmówców nie miał w praktyce ostatnich kilkunastu

⁵⁰Polska, S. Steinborn w : L. Paprzycki (red.), Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego (stan prawny na dzień 7 maja 2015 r.), Lex nr: 10162 .

miesiący do czynienia z zatrzymanym na podstawie europejskiego nakazu aresztowania.

W toku wywiadów z obrońcami w postępowaniu karnym, tylko jeden adwokat miał w praktyce do czynienia z osobą zatrzymaną w Polsce na podstawie europejskiego nakazu aresztowania. Niestety, miało to miejsce jeszcze przed wejściem w życie aktualnego wzoru pouczenia dla osób zatrzymanych w trybie ENA. Rozmówca stwierdził, że jego klient otrzymał pouczenie o prawach. Zapis w protokole z czynności funkcjonariuszy Policji przedstawiał się następująco (mniej więcej – zapis dyktowany prowadzącemu wywiad w trakcie rozmowy telefonicznej): „Podejznanego/ściganego pouczono o uprawnieniach określonych w art. 300 i 301 k.p.k. oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, 75, 139 k.p.k. Pouczenie to otrzymałem na piśmie w j. polskim. Rozumiem treść pouczenia, które mi przetłumaczono na j. niemiecki. Poszukiwany/ścigany oświadcza, że chce korzystać z pomocy obrońcy. Podpisy”. Mecenas-rozmówca nie był w stanie stwierdzić, czy klient otrzymał w późniejszym terminie pisemną wersję przetłumaczonego pouczenia.

7. STANDARD NR 7: PRAWO DOSTĘPU DO MATERIAŁÓW SPRAWY

7.1. DOSTĘP DO DOKUMENTÓW NIEZBĘDNYCH DO ZAKWESTIONOWANIA LEGALNOŚCI ZATRZYMANIA LUB TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

Wskaźnik 7.1: Podejrzani lub oskarżeni, którzy zostali zatrzymani lub tymczasowo aresztowani, bądź też ich prawnicy, otrzymują dokumenty związane ze sprawą, które mają istotne znaczenie dla możliwości zakwestionowania legalności zatrzymania lub tymczasowego aresztowania.

Ocena prawnej transpozycji	2
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	75%

7.1.A. DOSTĘP DO DOKUMENTÓW NIEZBĘDNYCH DO ZAKWESTIONOWANIA LEGALNOŚCI ZATRZYMANIA LUB TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA – REGULACJE PRAWNE

Polska praktyka dostępu do akt postępowania karnego – perspektywa ETPCz

W kontekście obowiązku transpozycji art. 7 Dyrektywy („Prawo dostępu do materiałów sprawy”) warto wspomnieć o tym, że na przestrzeni ostatnich lat regulacja dostępu do materiałów sprawy, także tych będących podstawą zastosowania lub przedłużenia stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania (obecnie art. 156 § 5a k.p.k.), stanowiła przyczynek do stwierdzenia przez Europejski Trybunał Praw Człowieka naruszenia przez Rzeczpospolitą Polską art. 5 ust. 4 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (np. wyrok Chruściński przeciwko Polsce 22755/04 oraz Migoń przeciwko Polsce 24244/94). W par. 62 wyroku Chruściński przeciwko Polsce ETPCz, stwierdził:

[...] mając na uwadze znaczny okres czasu, przez jaki zarówno skarżący, jak i jego pełnomocnik, nie mogli przeglądać żadnych dokumentów zawartych w aktach sprawy, Trybunał uważa, że skarżący nie mógł skutecznie wykonywać swego prawa do obrony w postępowaniu dotyczącym kontroli legalności jego tymczasowego aresztowania. Ponadto prokurator był zaznajomiony z całością dokumentów. Tym samym postępowanie nie zapewniło równości broni i nie było prawdziwie konfrontacyjne (zob. Lamy p. Belgii, cyt. pow. § 29).⁵¹

Warto wskazać, że przed ETPCz czeka na rozpoznanie sprawa Kozłowski przeciwko Polsce 26443/13 ze skargi na naruszenie przez Polskę m.in. art. 5 ust. 4 Konwencji. Obecny kształt art. 156 k.p.k. stanowi więc nie tylko efekt wdrożenia Dyrektywy, ale także dostosowywania polskiego postępowania karnego do standardów wynikających z orzecznictwa ETPCz.

⁵¹ ETPCz, Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 6 listopada 2007 r. w sprawie Chruściński przeciwko Polsce (nr skragi 22755/04); par. 62 wyroku.

Aktualne regulacje dotyczące dostępu do akt postępowania

Art. 156 § 5a k.p.k. w obecnej formie stanowi: „W razie złożenia w toku postępowania przygotowawczego wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania podejrzanemu i jego obrońcy udostępnia się niezwłocznie akta sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku.”.

Tym samym nie ma na gruncie prawnym przesłanki, która umożliwiłaby prokuratorowi odmowę udostępnienia podejrzanemu dostępu do materiału postępowania przygotowawczego istotnego z perspektywy stosowania tymczasowego aresztowania.

Aktualny kształt art. 156 § 5a k.p.k., przewidujący bezwzględny obowiązek udostępnienia materiałów postępowania przygotowawczego w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o tymczasowy areszt, w pełni koresponduje z regulacją zawartą w art. 7 ust. 1 Dyrektywy. Regulacja ta przewiduje bezwzględnie, że gdy osoba zostaje zatrzymana i aresztowana na jakimkolwiek etapie postępowania karnego, państwa członkowskie zapewniają osobom zatrzymanym lub ich obrońcom dostęp do będących w posiadaniu właściwych organów dokumentów, które są związane z konkretną sprawą i mają istotne znaczenie dla skutecznego zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym, legalności zatrzymania lub aresztowania. Dopuszczalne ograniczenia wynikające z art. 7 ust. 4 Dyrektywy nie znajdują w przypadku art. 7 ust. 1 tej Dyrektywy zastosowania.

Istotnym z perspektywy nie tylko prawa do informacji, ale przede wszystkim prawa do obrony, jest przywołanie art. 249a k.p.k., który stanowi, że podstawą orzeczenia o tymczasowym aresztowaniu mogą być tylko ustalenia poczynione na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy. Sąd działając z urzędu uwzględnia okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.

Projektowane zmiany w zakresie dostępu do akt postępowania

Obecny projekt (z 8 stycznia 2016 r.) Ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, dostępny na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji⁵², znajduje się na etapie opiniowania i nie został jeszcze przedstawiony na forum Sejmu RP. Nie sposób w tym miejscu kompleksowo odnieść się do proponowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości zmian, jednak mogą one dotyczyć również materii prawa dostępu do materiałów postępowania karnego.

Tytułem przykładu można wskazać uzupełnioną treść art. 250 § 2b k.p.k., w świetle którego prokurator dołącza do wniosku o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania kopię dokumentów zawierających treść dowodów wskazanych we wniosku, zachowując w tajemnicy okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka lub osób jemu najbliższych, w tym ich danych osobowych, jeżeli okoliczności te nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania. Prokurator będzie mógł tak uczynić w przypadku, gdy będzie to podyktowane uzasadnioną obawą niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej lub szczególną potrzebą zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa. W świetle projektowanego art. 156 § 5a k.p.k. podejrzanemu i jego obrońcy udostępniac będzie się niezwłocznie akta sprawy w części zawierającej treść dowodów i kopii dokumentów, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k., wskazanych we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Sąd, jeżeli uzna, że okoliczności zachowane w tajemnicy mają znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania, będzie mógł na posiedzeniu wskazać prokuratorowi te dowody, jeżeli są niezbędne dla rozpoznania

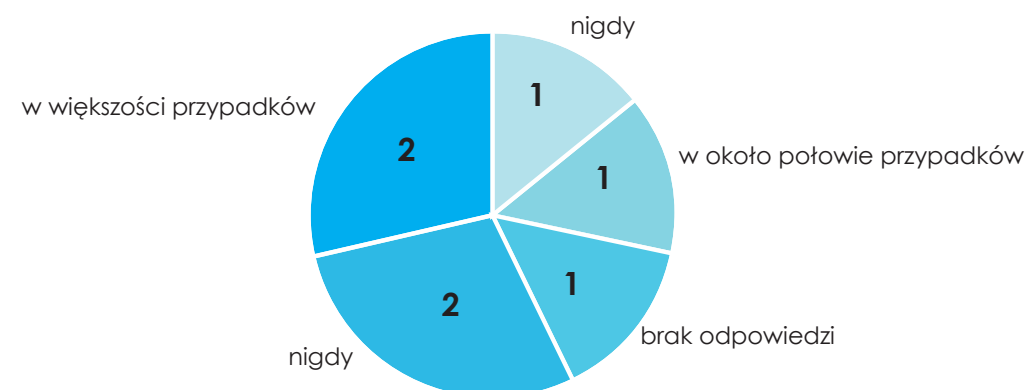
⁵² Polska, Źródło: <http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12280750> (data dostępu: 17.01.2016).

przywołanego wniosku. Niemniej, to prokurator będzie ostatecznie władny zdecydować o ujawnieniu wskazanych przez sąd dowodów lub odmówić ich ujawnienia (projekt art. 249a § 2 k.p.k.). Taka projektowana regulacja zdaje się ograniczać obecnie szerokie uprawnienie wynikające z art. 156 § 5a k.p.k., który przewiduje, że w razie złożenia w toku postępowania przygotowawczego wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania podejrzanemu i jego obrońcy udostępnia się niezwłocznie akta sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku.

Jednakże w projekcie przewidziano również wprowadzenie unormowania, które umożliwi zapoznanie się z aktami sprawy w postaci elektronicznej lub z informacjami o nich za pomocą systemu teleinformatycznego (art. 156 § 1 i 5, art. 306 § 1b, art. 321 § 1 k.p.k.). Jak wskazuje się w uzasadnieniu „Regulacje te powinny przyczynić się do szerszej dostępności informacji procesowej dla zainteresowanych uczestników i ograniczyć koszty społeczne tych czynności”.

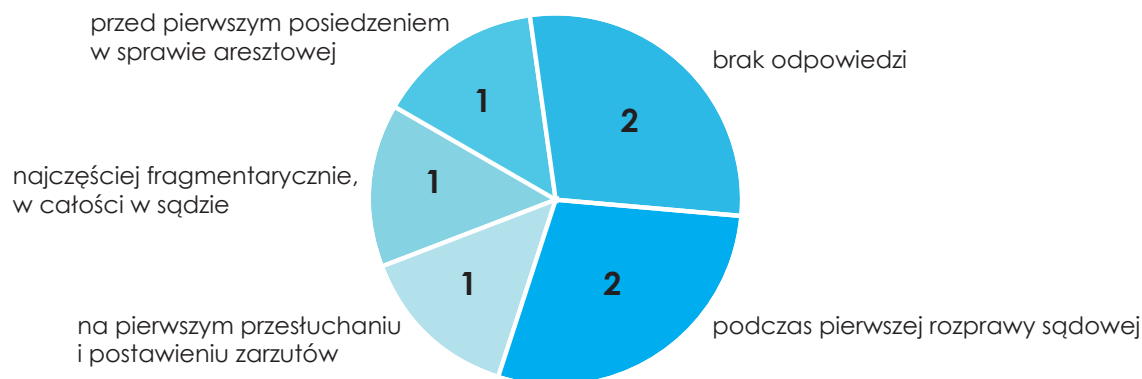
7.1.B. OCENA PRAKTYKI UDOSTĘPNIANIA AKT POSTĘPOWANIA

W ramach ankiet dla obrońców w postępowaniu karnym, na pytanie, czy w przeciągu ostatnich miesięcy obrońcy uzyskali dostęp do materiałów umożliwiających im zakwestionowanie legalności zatrzymania/aresztowania, udzielone zostały następujące odpowiedzi:

Na pytanie wielokrotnego wyboru, jakiego rodzaju materiały obejmował dostęp, respondenci wskazywali: właściwe dokumenty (trzy odpowiedzi), właściwe fotografie (dwie odpowiedzi) i właściwe nagrania wideo i nagrania dźwiękowe (po jednej odpowiedzi).

Respondenci wskazywali, że dostęp do dokumentów uzyskiwali:

Respondenci wskazywali zgodnie, że materiały udostępniane są zasadniczo nieodpłatnie. Dwóch respondentów podkreśliło, że odpłatne jest kserowanie materiałów.

W toku wywiadu przeprowadzonego z prokuratorem, nasz rozmówca stwierdził, że w praktyce art. 156 § 5a k.p.k. funkcjonuje bez zarzutu na szczeblu prokuratur rejonowych. W jego praktyce akta sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania udostępniane są podejrzanemu i jego obrońcy. Prokurator powiedział jednak, że treść art. 156 § 5a k.p.k. może sprawiać trudności natury praktycznej w prokuraturach wyższego szczebla, gdzie ilość materiału zgromadzonego w postępowaniu przygotowawczym jest z reguły bardzo obszerna. Wówczas art. 156 § 5a k.p.k. może wymuszać na prokuratorze prowadzącym postępowanie odpowiednią

selekcję materiału oraz takie jego katalogowanie, żeby w przypadku pojawienia się konieczności udostępnienia akt w świetle art. 156 § 5a k.p.k. nie doprowadzić do przewlekłości postępowania.

W toku wywiadów z adwokatami nasi rozmówcy zapytani, czy w praktyce podejrzanym i oskarżonym udzielany jest dostęp do dokumentów związanych ze sprawą, które mają istotne znaczenie dla możliwości zakwestionowania legalności zatrzymania lub tymczasowego aresztowania, udzielali raczej pozytywnej odpowiedzi. Jeden rozmówca podkreślił, że pierwsze miesiące funkcjonowania aktualnego art. 156 § 5a k.p.k. przynosiły czasami frustrujące sytuacje (dostępu zabraniały faktycznie, np. osoby w administracji technicznej sądu, gdyż nie były w praktyce świadome nowej regulacji). Jeden rozmówca stwierdził, że dostęp do akt w ww. zakresie może być utrudniony w szczególności przy sprawie wieloosobowej lub skomplikowanej. Jeden mecenas stwierdził, że systemowo rozwiązanie art. 156 § 5a k.p.k. działa, aczkolwiek w praktyce miał przypadek niezastosowania tego przepisu.

7.2. DOSTĘP DO CAŁOKSZTAŁTU MATERIAŁU DOWODOWEGO

Wskaźnik 7.2: Podejrzani lub oskarżeni, bądź też ich prawnicy otrzymują możliwość zapoznania się z całym istotnym materiałem dowodowym w odpowiednim czasie pozwalającym na skuteczną realizację prawa do obrony.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

7.2.A. REGULACJE PRAWNE OBOWIĄZKU UDOSTĘPNIENIA CAŁOKSZTAŁTU MATERIAŁU DOWODOWEGO

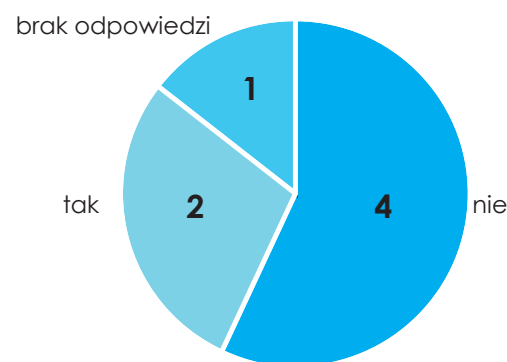
Jak zostało już określone powyżej, art. 156 § 5a k.p.k. stanowi, że akta sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we

wniosku o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania powinny być przekazane niezwłocznie. W tym zakresie nie ma więc terminu dziennego i należy indywidualnie określić, czy potencjalne opóźnienie w zakresie przekazania dostępu do materiałów sprawy może zostać uznane za zwłokę.

Art. 321 § 1 k.p.k. stanowi, że w przypadku zamknięcia śledztwa, m.in. podejrzany i jego obrońca może wnioskować o umożliwienie końcowego zapoznania się z materiałami postępowania. Prowadzący postępowanie powiadamia wnioskującego o możliwości przejrzenia akt i wyznacza mu termin do zapoznania się z nimi, w ten sposób, aby od dnia doręczenia zawiadomienia o możliwości takiego zapoznania się upłynęło co najmniej 7 dni (art. 321 § 3 k.p.k.).

7.2.B. PRAKTYKA UDOSTĘPNIANIA CAŁOKSZTAŁTU MATERIAŁU DOWODOWEGO

Obrońcy w ramach ankiet, zapytani, czy podejrzani i oskarżeni używają możliwość zapoznania się z całym istniejącym materiałem dowodowym, odpowiedzieli:

Na pytanie w ramach wywiadów z adwokatami, czy „[p]odejrzani i oskarżeni, bądź też ich prawnicy otrzymują możliwość zapoznania się z całym istotnym materiałem dowodowym w odpowiednim czasie, pozwalającym na skuteczną realizację prawa do obrony?”:

- jeden mecenas stwierdził, że nie stwarzano mu trudności w dostępie do materiału dowodowego (ewentualnie na początku postępowania przygotowawczego i wówczas taka odmowa miała miejsce w rozsądnych granicach czasowych);
- dwóch mecenasów stwierdziło, że w praktyce prokuratura dalej odmawia dostępu do akt postępowania przygotowawczego, z wyjątkiem tych stanowiących podstawę dla tymczasowego aresztowania;
- dwóch mecenasów stwierdziło, że w praktyce dostęp do akt postępowania przygotowawczego dalej zależy od decyzji prokuratora.

W toku wywiadu z prokuratorem uzyskano informację, że zasadniczo w praktyce ostatnich miesięcy całości materiału dowodowego gromadzonego w postępowaniu przygotowawczym był udostępniany.

7.3. MOŻLIWOŚĆ ODMOWY UDOSTĘPNIENIA MATERIAŁÓW DOWODOWYCH

Wskaźnik 7.3: Odmowa dostępu do materiałów sprawy może nastąpić wyłącznie w określonych okolicznościach.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

7.3.A. REGULACJA PRAWNA MOŻLIWOŚCI ODMOWY DOSTĘPU DO MATERIAŁÓW SPRAWY

Art. 156 § 1 k.p.k. określa katalog podmiotów (obejmujący oskarżonego i jego obrońcę), którym udostępnia się akta sprawy sądowej i daje możliwość sporządzenia z nich odpisów. W przypadku niebezpieczeństwa ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”, przeglądanie akt, sporządzanie odpisów i kopii odbywa się z zachowaniem rygorów określonych przez prezesa sądu lub sąd (art. 156 § 4 k.p.k.).

Na etapie postępowania przygotowawczego, tak jak zostało zaznaczone wcześniej, istnieje bezwzględny wymóg udzielenia podejrzanemu i jego obrońcy dostępu do akt sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku aresztowym.

W zakresie pozostałego materiału postępowania przygotowawczego, zasadą jest udostępnianie akt oraz umożliwianie pozyskania kopii dokumentacji. Art. 156 § 5 k.p.k. przewiduje od tej zasady jedynie dwa wyjątki, tj. w sytuacji, w której w ramach postępowania przygotowawczego jest to uzasadnione potrzebą zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochroną ważnego interesu państwa. Tym samym obecny kształt art. 156 § 5 k.p.k. jest bardziej korzystny od art. 7 ust. 4 Dyrektywy, który umożliwia (na zasadzie wyjątku od reguły i jeżeli nie narusza to prawa do rzetelnego procesu) ograniczenie dostępu do będących w posiadaniu właściwych organów materiałów postępowania, jeżeli dostęp taki może doprowadzić do poważnego zagrożenia dla życia lub praw podstawowych innej osoby lub jeżeli taka odmowa jest bezwzględnie konieczna dla ochrony ważnego interesu publicznego – na przykład w przypadkach, gdy dostęp mógłby zaszkodzić trwającemu dochodzeniu lub poważnie zaszkodzić bezpieczeństwu narodowemu państwa członkowskiego, w którym toczy się postępowanie karne.

7.3.B. ODMOWA DOSTĘPU DO MATERIAŁÓW SPRAWY W PRAKTYCE

W ramach ankiet dla obrońców w postępowaniu karnym czterech respondentów wskazało, że w ciągu ostatnich 9 miesięcy odmówiono im dostępu do materiałów postępowania. Decyzję o odmowie udostępnienia w czterech przypadkach podejmował prokurator. Jeden respondent wskazał, że odmowa udostępnienia uzasadniona została koniecznością ochrony ważnego interesu publicznego. Trzech respondentów wskazało, że odmowa udostępnienia została uzasadniona potencjalnym uszczerbkiem dla prowadzonego postępowania przygotowawczego.

8. STANDARD NR 8: ŚRODKI ODWOŁAWCZE

Wskaźnik 8.1: Podejrzani lub oskarżeni, bądź też ich prawnicy mają prawo do zakwestionowania nieudzielenia lub odmowy udzielenia informacji.

Ocena prawnej transpozycji	1
Ocena wdrożenia w praktyce	1
OGÓLNY WYNIK	50%

8.1.A. BRAK POUCZENIA – ŚRODKI ODWOŁAWCZE

Art. 16 k.p.k., zawierający ogólną zasadę obowiązków informacyjnych w stosunku do uczestników postępowania, w § 1 przewiduje, że jeśli „organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy.”. Paragraf 2 przywołanego artykułu precyzuje, że „Organ prowadzący postępowanie powinien ponadto w miarę potrzeby udzielać uczestnikom postępowania informacji o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie stanowi. W razie braku takiego pouczenia, gdy w świetle okoliczności sprawy było ono niedozwolne, albo mylnego pouczenia, stosuje się odpowiednio § 1.”.

Warto w tym kontekście podkreślić wagę obowiązków wynikających z zasady wyrażonej w art. 16 k.p.k. i przywołać orzeczenie Sądu Najwyższego z 19 września 2012 r.:

„(...)udzielone skazanemu w niniejszej sprawie pouczenie nie zawierało rzetelnej i jasnej informacji o prawie wniesienia kasacji ani o sposobie jej wniesienia. Oprócz oczywistego naruszenia art. 100 § 6 k.p.k. naruszono również zasadę informacji, wynikającą z art. 16 k.p.k. Co więcej, tego rodzaju

przypadki wykorzystywania przez organ procesowy nieznanymi mechanizmów procesowych po stronie skazanego jawią się jako rażące naruszenie zasady rzetelnego procesu karnego. Stosownie do treści art. 16 k.p.k. skazany nie może ponosić negatywnych skutków udzielenia mu pouczenia niekompletnego lub wprowadzającego w błąd (por. postanowienie SN z dnia 15 czerwca 2011 r., II KZ 22/11, LEX nr 847149). (...) Ochrona wynikająca dla skazanego w niniejszej sprawie z normy art. 16 k.p.k. pozwala przyjąć, że termin do złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem nie zamknął się z upływem siódmego dnia po jego ogłoszeniu⁵³.

W kontekście prawa podejrzanych lub oskarżonych, bądź też ich pełnomocników, do zakwestionowania nieudzielenia lub odmowy udzielenia informacji, warto wskazać treść art. 438 pkt 2 k.p.k. (zawierającego względne przyczyny odwoławcze), który stwierdza, że orzeczenie ulega uchyleniu lub zmianie w razie stwierdzenia obrazy przepisów postępowania, jeżeli mogła ona mieć wpływ na treść tego orzeczenia.

Jednakże Sąd Apelacyjny w Krakowie w jednym ze swoich wyroków stwierdził „Sporządzenie na piśmie pouczenia i podpisanie go przez podejrzanego zgodnie z obowiązującym wówczas brzmieniem art. 300 k.p.k. przecina możliwości powoływania się skazanego na brak pouczenia o uprawnieniach procesowych”⁵⁴.

Należy jednocześnie wskazać, że zgodnie z poglądem Sądu Najwyższego, wyrażonym jeszcze na gruncie poprzedniego stanu prawnego, brak pouczenia na etapie postępowania przygotowawczego nie może stanowić przyczyny kasacyjnej: „wskazany jako naruszony art. 300 k.p.k. dotyczy zakresu pouczeń, które winny być udzielone podejrzanemu przed pierwszym przesłuchaniem, a więc czynności

⁵³Polska, Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2012 r., sygn. akt. V KZ 50/12.

⁵⁴Polska, Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – II Wydział Karny z dnia 20 listopada 2014 r., sygn. akt. II AKz 392/14.

postępowania przygotowawczego. W najmniejszym stopniu zatem nie można przyjąć, że uchybienie takie, nawet gdyby rzeczywiście zaistniało, mogło przeniknąć do postępowania apelacyjnego”⁵⁵.

8.1.B. KWESTIONOWANIE BRAKU DOSTĘPU DO AKT POSTĘPOWANIA – ŚRODKI ODWOŁAWCZE

W świetle art. 159 k.p.k. „Na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym przysługuje stronom zażalenie; na zarządzenie prokuratora zażalenie przysługuje do sądu”.

Obecna treść art. 159 k.p.k. weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r. W poprzedniej wersji artykuł przewidywał, że „Na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym przysługuje stronom zażalenie; na zarządzenie prokuratora zażalenie przysługuje do prokuratora bezpośrednio przełożonego”. Obecna treść art. 159 k.p.k. realizuje więc postulaty doktryny w zakresie wprowadzenia sądowej kontroli odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego⁵⁶. Konieczność poddania odmowy dostępu do akt postępowania przygotowawczego sądowej kontroli (m.in. z uwagi na potencjalną arbitralność decyzji prokuratora), mogła stać się w przeszłości przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zainicjowanej skargą konstytucyjną⁵⁷, jednak wówczas Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że „wobec braku szczegółowej i precyzyjnej argumentacji skargi konstytucyjnej, w odniesieniu do stwierdzenia niezgodności art. 156 § 5 w związku z art. 159 k.p.k. z art. 45 ust. 1 Konstytucji (>>Každy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.<< - przyp. autorów), konieczne stało się umorzenie postępowania w tym zakresie.”.

⁵⁵Polska, Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Karna z dnia 23 listopada 2011 r., sygn. akt. IV KK 325/11.

⁵⁶Polska, L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555)., Lex nr 10165.

⁵⁷Polska, Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2014 r., sygn. akt. SK 13/13.

IV. REKOMENDACJE

Jak wskazuje część doktryny:

„Przedmiotem zaskarżenia może być tylko decyzja o odmowie udostępnienia akt, która może odnosić się do akt w całości, jak i w części. Taki też zakres może mieć zażalenie. Nie może być natomiast zaskarżona inna decyzja niż o odmowie akt, np. zabraniająca sporządzania odpisów lub kopii dokumentów tam się znajdujących. Decyzja taka lub nawet brak decyzji w tym przedmiocie, kiedy jednak do udostępnienia akt doszło w warunkach uniemożliwiających sporządzenie odpisu lub kopii, może być przedmiotem zaskarżenia w trybie art. 302 § 2 k.p.k.”⁵⁸.

S. Steinborn opowiedział się jednak, w naszej opinii trafnie, za koncepcją, że zażalenie na podstawie art. 159 k.p.k. przysługuje także „(...) jeżeli stronie odmówiono udostępnienia akt w części, jak również na odmowę wydania stronom i ich przedstawicielom uwierzytelnionych odpisów lub zezwolenia na samodzielne sporządzenie odpisów i kopii”⁵⁹.

8.1.C. PRAWO DO ZAKWESTIONOWANIA NIEUDZIELENIA LUB ODMOWY UDZIELENIA INFORMACJI W PRAKTYCE

Na siedem ankiet, dwoje obrońców zakwestionowało nieudzielenie lub odmowę udzielenia informacji (jeden skutecznie, drugi bezskutecznie).

Jeden adwokat, z którym przeprowadzony został wywiad stwierdził, że zakwestionował odmowę udzielenia lub nieudzielenie informacji przez właściwe organy, ale nieskutecznie. Jeden mecenas stwierdził, że w jego ocenie nie ma obecnie skutecznego środka odwoławczego w tym zakresie. Jeden rozmówca stwierdził, że wszelkie niewywiązanie się przez właściwe organy z obowiązków informacyjnych starałby się podnosić w ramach odwołania od wyroku niekorzystnego dla klienta.

⁵⁸ Polska, Z. Pachowicz w: J. Skorupka, Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Legalis.

⁵⁹ Polska, S. Steinborn w: L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.97.89.555), Lex nr 10165.

- Ministerstwo Sprawiedliwości powinno w możliwie najszybszym terminie zapewnić dostęp do pouczeń w postępowaniu karnym w formacie dostosowanym do szczególnych potrzeb wynikających z wieku lub niepełnosprawności (np. pouczeń w języku Braille'a lub napisanych dużą czcionką, pouczeń w formie audiobook'ów);
- Ministerstwo Sprawiedliwości powinno podjąć prace w celu zmian redakcyjnych pouczeń by były bardziej zrozumiałe dla stron postępowania;
- Istotne byłoby przygotowanie informacji o uprawnieniach przysługujących stronom postępowania karnego w bardziej przystępnej formie, np. w formie niesformalizowanej broszury dostępnej w szczególności w komisariatach Policji, jednostkach penitencjarnych oraz sądach i prokuraturach, która stanowiłaby dopełnienie formalnych pouczeń.

HR

